

OROMO
OROMOO
أورومو

د توحيد په وضاحت كښي څلور بنيادي اصول

تأليف

شيخ الإسلام محمد بن عبد الوهاب، رحمه الله

شرح و تعليق

الشيخ محمد بن سعد بن عبد الرحمن الحنن

ترجمه

عبد الرحيم سلطان

شرح القواعد الأربعة

تأليف

شيخ الإسلام محمد بن عبد الوهاب، رحمه الله

شرح و تعليق

الشيخ محمد بن سعد بن عبد الرحمن الحنين

ترجمه

عبد الرحيم سلطان

PASHTO
بشټو

③ المكتب التعاوني للدعوة والإرشاد و توعية الجاليات بالربوة، ١٤٤١هـ

فهرسة مكتبة الملك فهد الوطنية أثناء النشر

خان، عبدالرحيم سلطان

شرح القوائد الأربعة: اللغة البشتو . / عبدالرحيم سلطان خان. - الرياض، ١٤٤١هـ

١٠٤ ص، ١٢ سم x ١٦,٥ سم

ردمك : ٩٧٨-٦٠٣-٨٢٤٩-٧٣-٤

١- العقيدة الإسلامية

٢- التوحيد. أ. العنوان

١٤٤١/١٦٨٦

ديوي ٢٤٠

رقم الايداع: ١٤٤١/١٦٨٦

ردمك : ٩٧٨-٦٠٣-٨٢٤٩-٧٣-٤

أعد هذا الكتاب وصمّم من قبل مركز أصول، وجميع الصور المستخدمة في التصميم يملك المركز حقوقها، وإن مركز أصول يتيح لكل مسلم طباعة الكتاب ونشره بأي وسيلة، بشرط الالتزام بالإشارة إلى المصدر، وعدم التغيير في النص، وفي حالة الطباعة يوصي المركز بالالتزام بمعايره في جودة الطباعة.

+966 504 442 532

+966 11 445 4900

+966 11 497 0126

P.O.BOX 29465 Riyadh 11457

osoul@rabwah.com

www.osoulcenter.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دمضامينو فهرست

۷	دكتاب مضامين
۹	دشرح مقدمه
۱۳	دمؤلف مقدمه
۱۷	د(الكريم) معنى او مفهوم
۱۹	د(العرش) معنى او مفهوم
۲۵	دعلم معنى او مفهوم
۲۷	درشد تعريف
۳۱	دملت معنى
۳۵	عبادت په قران او حديث كښي
۴۵	دقاعدې معنى
۴۹	اول اصل او قاعده
۶۱	دوهم اصل او قاعده
۷۷	درېم اصل او قاعده
۹۱	څلورم اصل او قاعده

د شارح مقدمه

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيد المرسلين، نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين، أما بعد:

د ټولونه بهتر هغه شی په کوم کښې چه سبقت او مقابله کونکي محکوالی کوي او دانسان د سعادت نیک بختی او په اخرت کښې دکامیابی لپاره کفیل اوضامن دی، اوانسان ته دسمې لارې رهنمائي کوي، نو هغه علم نافع (فائده مند علم) او عمل صالح (نیک عمل) دی، د دي دواړو (علم نافع او عمل صالح) نه بغیر دانسان سعادت ممکن ندی کوم انسان ته چه دا دواړه څیزونه (علم نافع او عمل صالح) ملا وشو بس په حقیقت کښي همدغه شخص کامیاب او خپل مراد ته ورسیده، او کوم انسان چه له دي دواړو نه محروم شو نو په حقیقت کښي دغه شخص دهرخیر نه محروم اونا مراده شو، ځکه چه په حقیقت کښي همدغه دوه څیزونه (علم نافع او عمل صالح) دانسان دکامیابی اونا کامی بنیاد دی، او په همدې سره ښه اوبد متقي او گمراه ظالم اومظلوم معلومیږي، هرکله چه دا خبره واضحه اومعلومه شوه چه علم او عمل د یو بل سره لازم اوملزوم دي اود علم مقام اومرتبه دمعلوم او عمل په وجه باندي اوچتیږي. پس په ټولو علومو کښي د علم توحيد مقام اومرتبه اوچته ده ددي وجې نه

علماء كرامو په خپله زنده گۍ كښي د علم توحيد ډير اهتمام كړيدى، او د توحيد په باره كښي يي هر قسم مختصراو تفصيلي كتابونه ليكلي دي په دغه علماء كرامو كښي د امام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) نوم هم روښانه دى، ده په خپله زمانه كښي داسي دور ليدلى دى، په كوم كښي چه د اسلام كړۍ ما تيدلې او دستور و عبادت كيدلو دقبرونو او مزارونو تقديس او تعظيم شروع وو، او په قبرونو باندي يي مسجدونه او مزارونه جوړ كړي وو، او د دغه مزارونو عبادت كيدلو، او د ژوند په ټولو مهمو كارونو كښي به دغه قبرونو او مزارونو ته توجه كيدله، په داسي ما حول كښي امام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) خپل اصلاحي كو ششونه تيز كړل، او دالله جل جلاله لپاره او دهغه دكتاب او دهغه رسول او دټولو خلكو دخير خواهې لپاره يي اعلان وكړه، اود انبياء كرامو په منهج باندي يي دالله جل جلاله توحيد او عبادت طرف ته خپل دعوت شروع كړه او خلك يي دشرک او د ټولو وسائلو شرکيه نه منعه كول.

امام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) د دعوت په ميدان كښي خپل ټول كوششونه جاري وساتل، او د حق دعوت لپاره يي ټول هغه اسباب او ذرائع استعمال كړل كوم چه درب درضا كولو سبب گرځيدلو، لكه تصنيف تاليف شو، تعليم او تربيت شو، خط او كتابت شو، د امام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) د جمله تصانيفو نه يو مشهور كتاب القواعد الاربعه دى، چه دا مختصار سره سره ډير اهم او پائده مند كتاب دى، ځكه چه په ديكښي د توحيد متعلق د ډيرو مهمو او بنيادي مسائلو علاج ذكر دى، يو

ددغه مهمو مسائلو څخه دالله جل جلاله سره د اولياء او صالحينو دشرک فتنه ده، مشرکين دالله جل جلاله سره اولياء او صالحين شريکوي.

ددي مسئلي وضاحت مؤلف رحمه الله په علم فکر او تدبر سره دقران او صحيح احاديثو په رڼا کښي کړيدی، په داسي طريقې سره چه موحد ته، د عقيدې په باب کښي د هر قسمه بيمارۍ نه نجات ورکوي، او حق طلب کونکو ته صحيح رهنمايي کوي، گمراهانو او فساديانو ته واگي وراچوي (داسي دلایل يي ذکر کړيدي دي چه گمراهان او فساديان چپ کوي.

الله جل جلاله ماته ددي کتاب د شرحې کولو باربار توفيق رانصيب کړو، بعضې ورونو (طلبة العلم) ددي شرحې تحسين وکړه او په کتابي شکل کښي يي عام منظر ته د وړاندي کولو مشوره راکړه، نو ما هم دعامو خلکو دفائدې لپاره دپوره سوچ او فکر نه بعدپه دي شرحه کښي څه حذف او اضافه وکړه او ورته يي کتابي شکل ورکړو کوم چه ستاسو په وړاندي موجود دی، ما په دي شرحه کښي درميانه لار اختيار کړيده، د ډير تفصيل او ډير اختصار نه يي اجتناب کړيدی، او ددي شرحي دمتن لپاره مې دهغه کتاب (القواعد الاربع) متن غوره کړيدی، کوم چه په (کال ۱۳۷۴ هجري) کښي په ضمن د المجموعه العلميه السعوديه کښي شائع شوی وو، او دهغه دقلمي نسخي تصحيح علامه شيخ محمد بن ابراهيم رحمه الله کړيده په اخر کښي زه دخپلو مشاخصو شکر گذاريم چاچه د دي شرحي مراجعه کړيده او مونږ ته يي مفيدې مشورې راکړې خصوصاً دشيخ عبد الله بن محمد الغنيمان او ډاکټر عبد العزيز محمد بن علي ال عبد اللطيف شکر يه ادا کووم او دالله

جل جلاله نه دعا کووم چه داشرحه داسي مفیده (فائده منده) وگرځوي
لكه څنگه چه بي ددي اصل (متن) مفید (فائده مند) گرځولی دی.

ای الله! مونږته او زمونږ مور او پلار او استاذانو او شاگردانو ته مغفرت
وكرې، ای الله! اسلام او مسلمانانو ته عزت او قوت وركړي شرك
او مشركين ذليل اوسواكړې الله تعالى بڼه اوریدونكی او ډیر نیژدي
دی بنده گانوته.

محمد بن سعد بن عبد الرحمن الحنين

عضو هیئة التدریس

بجامة الامام محمد بن سعود الاسلامیة الرياض

ص. ب: ۵۷۶۰ الرمزالبریدی: ۱۱۴۳۲

Hon1390@gmail.com

دمؤلف مقدمه

محترم لوستونكو وروڼو وس ستاسو په وړاندي د شيخ الاسلام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) يو مفيد كتاب (قواعد اربعه) موجود دى، او دهغې شرحه او وضاحت په دې كتاب كښي ستاسو حضور ته پيش كوو.

 شيخ الاسلام رحمه الله فرمايي:

بسم الله الرحمن الرحيم (دالله په نوم چه رحمن اورحيم دى شروع كوم) دالله نه دعا كوم چه كريم (عزتمند ذات دى) او دعرش عظيم رب دى چه هغه تا خپل دوست جوړ كړي په دنيا او اخرت كښي او تا مبارك (بركت والا جوړ كړي هرڅاي چه يي، او تا په خپلو هغه بنده گانوكښي شامل كړي كوم چه دالله د فضل احساناتو او انعاماتو شكر ادا كوي، او د ابتلاء امتحان او ازما يښت په وخت كښي د صبر او تحمل مظاهره كوي، او چه گناه تري صادره شي نو دخپل رب نه مغفرت او معافي طلب كوي، يقينا په نعمتونو باندي دالله شكر ادا كول، او په مصيبتونو باندي صبر كول او دخپل رب نه دگنا هونو معافي طلب كول دا دري واړه كارونه دانسان دسعادت او نيك بختي عنوان دى.

شيخ الاسلام محمد بن عبد الوهاب رحمه الله ددي كتاب شروع په (بسم الله الرحمن الرحيم) سره له دوو وجونه كړيده اوله وجه داده چه د يو كار په شروع كښي دبسم الله ويل عمل دی په قران كريم باندي، دوهمه وجه داده چه په ديكنښي د رسول الله صلى الله عليه وسلم تا بعدارې ده، ځكه چه رسول الله صلى الله عليه وسلم به خپل خطونه د بسم الله نه شروع كول، لكه په صحيح بخاري او مسلم كښي د عبد الله بن عباس رضي الله عنه نه روايت دی چه كله رسول الله صلى الله عليه وسلم دروم بادشاه هرقل ته خط ليكلو نونبي اكرم صلى الله عليه وسلم اوفرمايل:

«بسم الله الرحمن الرحيم من محمد عبد الله ورسوله إلى هرقل عظيم الروم..» زه داخط دالله په نوم چه رحمن اورحيم دی ليكم دمحمد له طرفه د روم بادشاه هرقل ته^(۱).

بيا مؤلف رحمه الله د لو ستونكو لپاره دالله تبارك وتعالى نه دعا غو بنتې ده په دي قول سره (أَسْأَلُ اللهَ الكَرِيمَ) او دا دمصنف رحمه الله عادت دی په ټولو تصانيفو كښي چه طالب العلم ته دعاكوي.

او دا دمصنف رحمه الله دمينې اومحبت دليل دی دطالب العلم سره، دعلم اهتمام او دمتعلم سره مينه محبت دا ډير اهم (غوره) اخلاق دي هر عالم بايد په دي اخلاقو باندي خپل ځان سنمبال كړي، او دتبليغ علم (علم درسولو) اهتمام او كوشش وكړي.

(۱) بخاري: (۷)، ومسلم: (۱۷۳).

نه داچه تبليغ علم (علم بل ته رسول) يو بوج او وزن وگڼي او كوشش كوي چه ځان تري خلاصكړي.

بلکې د علم اهتمام او طلباو سره مينه محبت کول د مخکنو علماو په صفاتو کښي يو زليدونکی صفت دی، هغوي به د علم ډيراهتمام کولو او د طلباو سره به يي ډيره مينه او محبت کولو، او دا دهغوي اخلاق وو، لکه ابن جماعه کناني رحمه الله د درس او تدريس باره کښي دعالم (مدرس) اداب او اخلاق ذکر کړي فرمايي چه د استاذ لپاره پکار دي چه د طالب العلم د مصالحو پوره اهتمام اولحاظ وکړي، او دطالب العلم سره داسي د نرمۍ شفقت او احسان معامله وکړي لکه څنگه چه يي دخپل محبوب اولاد سره کوي، کله کله د طالب العلم نه بعضي کمزورياني صادريري کوم چه عام طور سره د انسان نه صادريري نو په داسي موقع باندي بايد مدرس د صبر او تحمل اظهار وکړي او طالب العلم معاف کړي او معذوري وگڼي، اودخيرخواهي په بنياد يي داصلاح کوشش وکړي په نرمي اوشفقت سره او دستختۍ نه بايد اجتناب وکړي، مقصد به يي د طالب العلم اصلاح وي استاد له پکارده چه د طالب العلم شاگرد سره د تواضع اواخاکساري نه کار واخلي او همدارنگه د تپوس کونکي سره هم د نرمۍ معامله کول پکارده چه کله د الله د حقوقو او دبنده گانو دحقوقو لحاظ کوي^(۱).

(۱) آداب ۳۶۶ السامع والمتکلم: ۱۴۰-۱۵۹

د (الكريم) معنى او مفهوم

مؤلف رحمه الله د الله جل جلاله لپاره لفظ د (الكريم) استعمال كړيدى «كريم» دالله جل جلاله نوم دى، داسماء حسنى نه، الله سبحانه وتعالى خپل ځان په (كرم) سره متصف كړي، ځكه چه الله تعالى اكرم (نهایت جود اوسخا ولا ذات دى) او لفظ د (كرم) دهغي جوامعو الفاظو نه دى، كوم چه ټولو محاسنو او محامدو ته شامل دى، ددينه صرف عطاء (وركړه) مقصود نده بلكه د عطاء «وركړي» معنى ددينه يعنى «لفظ دكرم نه» پوره كيږي.

ځكه چه په حقيقت كښي په بل باندي احسان كول د محاسنو اعلى درجه ده اوكرم ډيري زياتي خير خواهى ته وايي، ^(۱) «كريم» او «اكرم» او همدارنگه بعضي نور اسماء حسنى مثلا «علي» (اعلى) او همدارنگه (قدير) او مقتدر) دا الفاظ مختلف دي او معنى يي يوه ده، له دي وجي نه هر يو جدا او مستقل نوم دى، ابن حجر رحمه الله فرمايي، چه د يو صفت نه ډير نومونه مشتق شي نوهر يو نوم جدا او مستقل نوم شمارل كيږي او ددينه هيڅ مانع نشته، ځكه چه په دي اسماو كښي في الجملة تغاير او اختلاف دى او هر يو نوم د بل نوم نه په يو خصوصيت سره جداوي چه دغه، خصوصيت په بل نوم كښي نه وي ^(۲).

(۱) فتاوى شيخ الاسلام ابن تيمية: (۱۶/۲۹۳).

(۲) فتح الباري: (۱۱-۱۹).

د (العرش) معنی او مفهوم

شيخ الاسلام محمد بن عبد الوهاب رحمه الله په خپله دعا كښي د الله جل جلاله لپاره لفظ د (رب العرش العظيم) استعمال كړيدی.

معنی دعرش په لغت د عربو كښي د بادشاهی تحت ته وايي، اوهر چه عرش الرحمن (د الله جل جلاله عرش دی نوهغه د پښو والا تحت دی چه ملائكو بار كړيدی او ددنیا او مخلوقاتو لپاره د يو چت حيثيت لري^(۱) .

د عرش الهي صفات په قران اوحدیث كښي، په قران او حدیث كښي د عرش الهي متعدد صفات ذكردي، چه بعضي دهغي نه په لاندي ډول ذكر كيري:

عظمت: په قران كښي د عرش الهي يو صفت عظمت ذكر دی لكه الله جل جلاله فرمايي:

﴿ اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ﴾ [النمل: ۲۶]

د الله نه سوی هيڅ برحق معبود نشته او هغه د عظيم (لوي) عرش مالک دی، حقيقت كښي الله جل جلاله دهرڅيز رب او مالک دی ليكن په دي ايت كريمه كښي يي دالله جل جلاله د ربوبيت تخصيص كړيدی

(۱) شرح الطحاوية ابن ابى العز: (۳۶۶).

د عرش عظيم سره، بعضي علماء كرامو يي داسي توجيه كړيده چه عرش د الله جل جلاله په مخلوقاتو كښي يو لوي او عظيم مخلوق دى، ددي وچي نه يي په دي ايت كريمه كښي تخصيص شوي دي^(۱).

﴿۲﴾ مجد د عرش الهي صفت په قران كښي مجد (لوي شان وا لا عرش) هم ذكر دى لكه الله جل جلاله فرمائي دي:

﴿ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ﴾ [البروج: ۱۵]

دلوي عرش والا مالک دى.

د حمزه او كسائي په قرأت كښي په لفظ دمجد باندي دكسري رعایت شويدي او صفت كړځولى شويدي دامجد، دهمدي تركيب مطابق دايت ترجمه شويده.

﴿۳﴾ كرم بل صفت د عرش الهي په قران كښي كريم هم بيان شويدي لكه الله جل جلاله فرمائي دي:

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَبِيرِ﴾ [المؤمنون: ۱۱۶]

د الله نه سوى بل هيڅ معبود برحق نشته او هغه د عزتمند عرش مالک دى.

﴿۴﴾ دمصنف رحمه الله دا قول (چه الله جل جلاله دي تا په دنيا او اخرت كښي خپل دوست جوړ كړي (ولي) دالله داسماء حسنى نه يو نوم دى، لكه الله تعالى فرمائي:

(۱) تفسير ابن عطيه: ۱۲-۱۰۶

﴿ أَرِ الْخَدَوَانَ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ فَإِنَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَانَ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ [الشورى: ٩]

﴿ قَدِيرٌ ﴾ [الشورى: ٩]

ايا نيولي دي دوي سوادالله تعالى نه مددگاران نو الله تعالى خاص هغه مددگار دی او هغه به ژوندي کوي مري او هغه په هرڅه باندي قدرت والا دی، (الله تعالى کار ساز او مددگار دی) ددي جملې مفهوم دادی، چه الله تعالى د ټولو مخلوقاتو دټولو کارونو متولي، کارساز، اومددگار دی.

اوهغه دټولوکارونو تدبيرکونکی اوماک دی، او دمؤ منانو لپاره دالله تعالى خاص ولايت دی هغه داچه الله تعالى خپل مؤمنان بنده گان دتيرو نه راوباسي رڼا ته، مدد اونصرت يي کوي^(١).

د مؤلف رحمه الله داقول: چه الله تعالى دي تا برکتناک کړې هرڅاي چه يي، په حقيقت کښي دادعا دعيسى عليه السلام ددي قول نه ماخوذ ده کله چه هغه دمور په غيږه کښي وو، او داسي يي وويل: لکه الله تعالى دهغي په باره کښي فرمايي:

﴿ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ ﴾ [مريم: ٣١]

او الله تعالى زه برکت والا کړځولی يم هر څاي چه يم، دبرکت تفسير په تعليم الخير (خير طرف ته بنو دنه کولوسره هم شويدي اويه امر بالمعروف او نهي عن المنکر سره هم شويدي^(٢)) او ددينه علاوه نور اقوال هم شته په تفسير د برکت کښي چه هيڅ تعارض او تضاد په کښي نشته.

(١) تفسير الأسماء الحسني، سعيد القحطاني: ص: ١١٢-١١٣.

(٢) تفسير ابن كثير: (٣-١١٧).

فائده: ديو ايت په تفسير كښي چه دسلفو نه مختلف اقوال ذكروي په حقيقت كښي هغه اختلاف دتنوع وي، اختلاف دتضاد نه وي. شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله فرمائي: سلفو علماء په ماين كښي د تفسير متعلق اختلاف ډير كم دي، په نسبت سره فقهي احكاموته، او دتفسير متعلق چه كوم اختلاف منقول وي، غالبا هغه اختلاف د تنوع وي اختلاف دتضاد نه وي^(۱).

د مؤلف: دا قول چه الله تعالى دي تا په خپلو هغه مؤمنانو بنده گانو كښي شامل كړي كوم چه دالله تعالى دنعمتونو شكر اداكوي او دامتحان آزمائش او مصيبت په وخت كښي د صبر مظاهره كوي. او چه گناهونه تري صادر شي نو دخپل رب نه معافي غواړي يقينا دادي حالتونه دانسان دسعادت اونيك بختي عنوان دي.

حقيقت كښي بنده ددي دري حالتونه بهر نه وي. بلكې هميشه د دي دري حالتونونه په يو حالت كښي وي،

دالله تعالى له طرفه ډير زيات نعمتونه په بنده گانو باندي شويدي چه په بنده گانو باندي دهغي شكر اداكول لازم او ضروري دي. اوكله په انسان باندي از ميبنت امتحان،

اومصيبت راځي نوصبر او تحمل ورباندي لازم دي، كله كله انسان دگناه مرتكب شي نو ورباندي خپل رب طرف ته رجوع توبه او استغفار لازم دي^(۲).

(۱) الفتاوى: (۱۳-۳۱۳).

(۲) الوابل الصيب لابن القيم: (۵).

فائده: همدارنگه طبراني په معجم كبري كښي يو مرفوع روايت ذكر كړيدى (من ابتلي فصبر، وأعطى فشكر، وظلم فغفر، وظلم فاستغفر).
چاچه دامتحان او مصيبت په وخت كښي صبر وكړو او دنعمتونو په وخت كښي دالله تعالى شكر ادا كړه ظلم ورباندي وشو، نو معافي يي وكړه او په بل چا يي ظلم وكړو نو معافي يي وغوښتله دا حديث سخت ضعيف دى، وگورئ. (۱) (۲).

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾

[الأنعام: ۸۲]

هغه كسان چه ايمان يي راوړيدى او دشرک نه يي ځان بچ كړيدى پس همدوي دامن او هدايت والادي.

❁ شيخ الاسلام رحمه الله فرما يي:

پوهه شه: الله تعالى دي خپل عبادت او طاعت طرف ته ستا رهنمايي وكړي، چه حنيفيت دابراهيم عليه السلام دين دى، دابراهيم عليه السلام ددين دحنيفيت مفهوم او مطلب دادى: چه صرف يواځي په اخلاص سره دالله تعالى عبادت او بنده گي وكړېشي لكه الله تعالى فرمايي:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الناريا: ۵۶]

(۱) سلسله الاحاديث الضعيفة والموضوعة للالباني: (۴۵۷).

(۲) الجامع: (۵۲۳).

ما انسانان او پيران صرف ددي لپاره پيدا كړيدي چه خاص زما عبادت او بنده گي وکړي ددي ايت مبارکه نه په وضاحت سره دامعلومه شوه چه الله تعالی انسانان او پيران صرف دخپل عبادت او بنده گي لپاره پيدا کړيدي، نو په دي خبره باندي بنه ځان پوهه کړه چه دخالص توحيد نه بغير هيڅ عبادت عبادت نه دی، ددي مثال پشان دلمانځه دی لکه څرنگه چه هيڅ لمونځ بغير داوداسه نه لمونځ نه وي.

هرکله چه په عبادت کښي شرک داخل شي نو عبادت برباد فاسد او باطل شي لکه حدث (بي او دسی) سره چه طهارت باطليري.

هرکله چه تاته داخبره بنه واضحه شوه چه شرک کله دعبادت سره گډ وډ شي نوعبادت برباده وي او اعمال هم له مينځه وړي، اوځاي دشرک دهميشه لپاره اور دجهنم دی، نو پدي به هم پوهه شوی بي چه دتوحيد اهميت پيژندل او دشرک دفساد نه ځان خبره ول څومره اهم او ضروري دي، اميد دی چه الله تعالی تاته دشرک دجال نه نجات در په برخه کړي، دکوم په باره کښي چه الله تعالی فرمايلي دي:

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ ۖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾ [النساء: ٤٨]

يقينالله تعالی نه معاف کوي چه شرک وکړيشي دهغه سره او معاف کوي ددينه علاوه نورگناهونه چاته چه وغواړي.

د علم معنی او مفهوم

د مؤلف رحمه الله دا قول: چه پوهه شه الله تعالى دي خپل عبادت او طاعت طرف ته ستا رهنمايي وکړي حنيفيت د ابراهيم عليه السلام دين دی، د حنيفيت مفهوم دادی: چه صرف يواځي په اخلاص سره د الله تعالى عبادت او بنده گي وکړيشي.

فايده: مؤلف رحمه الله خپله خبره د (اعلم) لفظ نه شروع کړه، او دا د امر صيغه ده د علم نه، او ددي معنی ده پوهه شه، علماء ددي لفظ د معنی او مدلول په باره کښي مختلف اقوال ذکر کړيدي چه دهغي تفصيل دادی: علم: دهغي پوخ او مضبوط اعتقاد نوم دی کوم چه د واقع سره عين مطابق وي^(۱).

لکه دامثال چه هر مخلوق دپاره خالق پيدا کونکی لازم او ضروري وي او هغه الله تعالى دی نو دپته علم وايي، ځکه چه دا حکم په يقيني طور سره صادر شوي او دواقع سره بلکل عين مطابق دی.

 د بعضي علماء د قول مطابق د علم هيڅ تعريف نه کيږي، لکه ابن العربي المالکي دا قول کړیدی، او ددي علت دادی چه علم دومره زيات

(۱) لتعريفات للجرجاني: ۱۰۷

واضح دی چه تعريف ته هيڅ ضرورت نه لري^(۱) (اعلم) دامر صيغه هغه وخت استعماليري چه كله د يو اهم څيز بيانول مقصود وي، مطلب داشو، كوم علوم او معارف چه تا ته بيانيري نو دهغي د پوهي دپاره ځان تيار كړه^(۲).

(۱) عارضة الأ حوزي: (۱۱۳/۱۰ - ۱۱۴).
(۲) حاشية الأصول الثلاثة لابن قاسم: (۹).

درشد تعريف

(الرشد) رشد او هدايت دالله تعالى په عظيم احساناتو او انعاماتو كښي يو عظيم احسان دى، لكه الله تعالى فرمايي:

﴿أُولَئِكَ هُمُ الرَّشِدُونَ ﴿٧﴾ فَضَلًا مِّنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾﴾

[الحجرات: ٧-٨]

دغه كسان هم د وي كا ميا ب دي دالله تعالى دفضل او نعمت د و جې نه، الله تعالى پوهه او حكمت والا دى. د رشد تعريف بعضي علماء داسي كوي، چه رشد په حق باندي مستقيم كلك او مضبوط پا تكيدلو ته وايي^(١).

په رشد او هدايت كښي فرق:

ابن قيم رحمه الله فرمايي: علم نافع (فايده مند علم او په هغي باندي عمل كولو ته (رشد) وايي، رشد اوهدى چه كله جدا جدا ذكرشي نو هريو د يو بل معنى ته شامليري.

يعني رشد ددهدى په معنى، او هدى درشده په معنى راځي، او چه كله يو ځاي ذكرشي نو درشد معنى ده د حق علم حاصلول او ددهدى معنى ده د حق علم مطابق عمل كول^(٢).

(١) فتح القدير للشوكاني: (٥-٧١).

(٢) إغاثة اللهفان: (٥٣٧).

د اطاعت معنی:

اطاعت هغه تابعداري او پیروي ته وایي چه د دین او شریعت د حکم مطابق وي^(۱) یعنی عبادت په داسي طریقہ سره کول چه دالله تعالی د حکم مطابق وي^(۲).

ددي مثال: د اطاعت مثال لکه لمونځ شو، لمونځ ترهغه وخته پوري اطاعت تابعداري نده ترڅو پوري چه دالله تعالی د حکم مطابق او سره د شرطو واجباتو او ارکانو ادا نه شي.

د مؤلف رحمه الله دا قول: چه حنیفیت د ابراهیم علیه السلام دین دی، او ددي مفهوم دادی چه یواځي په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده گي وکړیښي) د حنیف کلمه په قران کریم کښي ډیر کرته ذکر شویده، او الله تعالی په انسا نانو باندي فرض کړیده چه د حنیفیت (استقامت والا) جوړ شي، اول الله تعالی په اهل کتاب یهود او نصارا و باندي دافرض کړیوه چه د حنیفیت دین تابعداري وکړي، او بیا یي په امت محمدی باندي داهم فرض کړه چه د دین حنیف چه د توحید دین دی تابعداري وکړي یعنی په ټولو انسانانو باندي دافرض ده چه دملت ابراهیمی تابعداري وکړي^(۳)، لکه الله تعالی فرمایي:

(۱) شرح الطحاوية الابن ابي العز الحنفي: (۱-۳۳۵).

(۲) الكوكب المنبر لإبن النجاشي: (۱-۳۸).

(۳) جامع المسائل لشيخ الإسلام ابن تيمية (۵/۱۷۹).

﴿ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ [النحل: ١٢٣]

وحي وكړه مونږ تاته چه تابعدارې كوه دملت دابراهيم عليه السلام چه كلك موحد وو او نه وو د مشركانو د ډلي نه.

همدارنگه الله تعالى فرمايلي دي:

﴿ وَمَنْ يَرْعَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ، وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴾ [البقرة: ١٣٠]

او مخ نه اړه وي د دين د ابراهيم عليه السلام نه مگر هغه څوك چه بي وقوف كړي ځان خپل او يقينا غوره كړي وو مونږ ده لره په دنيا كښي اويقينا دى به خامخا په اخرت كښي د كاميابو نه وي. او همدارنگه الله تعالى فرمايي:

﴿ وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ [البقرة: ١٣٥]

دوي وايي چه شي تاسي يهوديان يا نصرى لاربه ومومي، اوايه مونږ تابع يو د دين دابراهيم عليه السلام چه پوخ موحد وو، او نه وو دى د مشركانو د ډلي نه. هركله چه داخبره ښه واضحه معلومه شوه چه د حنيفيت تابعدارې فرض او لازم ده په ټولو خلكو باندي نو مصنف رحمه الله واضحه كړه چه حنيفيت د ابراهيم عليه السلام د دين او ملت نوم دى،

د ملت معنی

(ملت) دین او شریعت ته وايي^(۱):

پس د حنیفیت صحیح مفهوم اومعنی:

حنیفت دهغه دیني لاري نوم دی، په کومه باندي چه ابراهیم علیه السلام ولاړ وو، یعنی په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده کې کول عربو به هغه کس ته هم حنیف وایو کوم چه به دیهودو او نصر او ددین نه واورپیده، ددي وچي نه بعضي اهل کتابو په خپلو کتابونو کښي د حنیف دکلمي سره دښمني ښکاره کړي، او داهغه عرب وو کومو چه حج او ختنه جمع کړیوه، (او دا دواړه یعنی حج او ختنه کول د دین ابراهیمي جزء وو، حالانکه دوي مشرکین وو)^(۲).

(حنیف) دحنف نه ماخوذ دی، او دحنف اصلي معنی ده میلان کول، نودحنیف معنی شوه د باطل دینونونه اعراض کونکی، بعضي علماو ویلي دي چه دحنف اصلي معنی استقامت ده، ددي وچي نه دابراهیم علیه السلام دین ته دحنیفت نوم ایښودل شوی دی^(۳).

(۱) أحكام القرآن للقرطبي: (۲/ ۱۳۰).

(۲) جامع المسائل لابن تیمیة: (۵/ ۱۸۴).

(۳) تفسیرالشوکانی: (۱/ ۱۶۰-۱۶۱).

شيخ الاسلام ابن تيمية رحمه الله فرمايي: حنيف هغه شخص ته وايي چه دخپل رب په حكم باندي كلك او مستقيم وي، او دهر قسمه باطل نه اعراض كونكي وي، حنيفيت په اصل كښي يواځي په اخلاص سره دالله تعالى عبادت او بنده گي كول او په هغې باندي هميشه قائم پاتكيدل او دالله تعالى سره محبت كول او هغه ته عاجزي كول او دهر قسمه شرك نه ځان ساتل دپته حنيفيت وايي^(۱).

دمؤلف رحمه الله داقول: (كله چه تاته داخبره ښه واضحه شوه چه ته الله تعالى دخپل عبادت لپاره پيدا كړي يي، نو په دي خبره باندي هم ځان پوهه كړه چه د خالص توحيد نه بغير هيڅ عبادت مقبول عبادت نشي كيدلاي لكه څرننگه چه د اوداسه نه بغير هيڅ لمونځ نشي كيدلاي، يعني خالص توحيد دهر عبادت دقبوليت لپاره داسي اساسي او بنيادي شرط دى لكه څرننگه چه د لمانځه د قبوليت لپاره طهارت بنيادي شرط دى. او ددي دليل په قران كريم كښي دا ايت كريمه ده:

﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾ [النساء: ۳۶]

او بنده گي كوى دالله تعالى او مه شريكوي دهغه سره هيڅ شى. په دي ايت كريمه كښي الله تعالى دعبادت امر او دشرك نه ځان ساتل يي يواځي ذكر كړيدى، ددينه داخبره واضحه كيږي چه دعبادت دقبوليت لپاره توحيد شرط دى.

(۱) الفتاوى: (۲۳۹ / ۵) (۱۰ / ۴۶۶).

مصنف رحمه الله وفرمايل: چه كوم عبادت دالله تعالى لپاره خالص نه وي نو هغې ته عبادت نه ويل كيږي، لكه دمشرك عبادت ته عبادت نه ويل كيږي.

ليكن ددي باوجود الله تعالى دعبادت لفظ ددي حقيقي معنى خلاف استعمال كړيدى، او دمشرك عبادت ته يي هم عبادت ويلى دى، لكه الله تعالى فرمايي:

﴿وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ﴾ [الفرقان: ٥٥]

او بنده گې كوي دوي سيوا دالله تعالى نه دهغه چا چه نه نفع وركولاي شي دويته او نه نقصان وركولاي شي دويته، او همدارنگه الله تعالى په يو بل ايت كښي فرمايي:

﴿قَالَ أَفَرَأَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ﴾ [الشعراء: ٧٥]

﴿أَنْتُمْ وَاَبَاؤُكُمْ الْأَقْلَامُونَ﴾ [الشعراء: ٧٦]

اوپل ابراهيم عليه السلام ايا خبر يي تاسو په حال دهغه چا چه تاسو هغوي لره بنده گې كوي * تاسو او مشران ستاسو مخكني.

عبادت په قران او حديث كښي

شيخ الاسلام ابن تيمية رحمه الله: ددي مسئلې وضاحت په داسي انداز كړيدى چه په هغي سره دمصنف مراد اومقصود ښه واضح كيږي، دهغي حاصل دادى:

دعبادت لفظ په قران او حديث كښي په دوه طريقو سره استعمال شويدي.

١ **مطلق:** كله د عبادت نه مراد مطلق عبادت وي، او دا د الله تعالى په نيزمقبول وي ځكه چه خالص دالله تعالى لپاره وي، په دي معنى او اعتبار سره دمشرك عبادت ته عبادت نه ويل كيږي، ځكه چه هغه خالص دالله تعالى لپاره نه وي همدارنگه لفظ د مطلق ايمان صرف سوچه اوصحيح ايمان ته شامليري، او د كفارو او مشركينو ايمان ته نه شامليري ځكه چه كفار او مشركين دالله تعالى په ربو بيت باندي اقرار او اعتراف كوي، ليكن دالله تعالى سره په توحيدالوھيت كښي شرك كوي.

٢ **مقيد:** كله چه مشرك دالله تعالى عبادت كوي او دهغي سره دغيرالله عبادت هم كوي، نو دي باندي دعبادت اطلاق كيږي خو د (قيد) سره لكه داسي ويل كيږي چه دا شخص دالله تعالى عبادت كوي

او دغیر الله عبادت هم کوي او یا داسي وويل شي چه دا شخص دالله تعالی سره په عبادت کښي شرک کوي.

په قران کریم او احادیثو کښي ددي وضاحت موجود دی، لکه مخکښي دقران کریم دوه آیاتونه ذکر شو، او همدارنگه دا قول دالله تعالی:

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ﴾ [الزخرف: ٢٦]

او کله چه اوایل ابراهیم علیه السلام پلار خپل او قوم خپل ته یقینا زه بیزاره یم د هغه چانه چه تاسو یي بنده گڼي کوي.

په دي ایت کریمه کښي ددوي متعلق دعبادت لفظ استعمال شويدی، لیکن مقید، یعنی عبادت ستاسو الله تعالی لره سره دشرک نه، یعنی زه ستاسو د هغه عبادت نه بیزاره یم چه شرک ورسره وي، ددي وجي نه کله چه د مشرکینو او کفارو نه نفي دمطلق عبادت راشي لکه په دي قول دالله تعالی کښي:

﴿وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ﴾ [الکافرون: ٤]

او نه یم زه عبادت کونکی په هغه طریقه چه تاسو عبادت کوي.

نو دلته نفي دمقید عبادت نه ده مراد، بلکه نفي دعبادت مطلق مراد ده او دا هغه عبادت دی چه دالله په نیز مقبول او دالله تعالی په توفیق سره کيږي^(۱).

(۱) الفتاوی: (۱۶-۵۷۳).

فائده: شيخ عبدالله الغنيمان حفظه الله فرمايي: چه ددي تفصيل نه دمؤلف رحمه الله مقصود او مراد ښه نه واضح كيږي، بلکه فرق دادی، چه په لغت كښي دعبادت اطلاق په هر هغه معبود باندي كيږي چه قصد يي وشي په عبادت سره ليكن په شرعه كښي صرف هغه عبادت معتبر او مقبول دی چه دتوحيد سره وي، اصل كښي دافرق دی.

او فرق د اطلاق او تقيد ښه واضح ندی، ددي وضاحت نه معلومه شوه چه مراد دمصنف په نفي دعبادت مطلق سره نفي دهغه عبادت مرادده، كوم چه دالله تعالى په نيز باندي مقبول وي، او دالله تعالى په توفيق سره كيږي.

دمؤلف رحمه الله داقول: هرکله چه تاته داخبره ښه واضحه شوه چه شرک کله دعبادت سره گډ وډ شي نوعبادت برباده وي، مصنف رحمه الله ددي خبري وضاحت کوي چه کله، دعبادت سره شرک گډ وډ شي نو څه احکام ورباندي مرتب كيږي، اول حکم يي دا بيان کړیدی، چه دشرک دوجي نه عبادت برباد ږي، هرکله چه شرک دعبادت سره گډ وډ شي نو عبادت فاسد او برباد شي، که يو شخص دحج نيت او اراده وکړي اوحج اداکړي، او بيا دغيرالله نه مدد وغواړي او يا دغيرالله دپاره نذر ياذبحه وکړي نو حج يي باطل فاسد او برباد شه، لکه الله تعالى فرمايي:

﴿وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ [الأنعام: ٨٨]

او که بالفرض شرک کړی وی دوی خاځا برباد شوي به وی،

ددوي هغه عملونه چه دوى كول، او همدارنكه كه يوشخص اودس وكړي او بيا شرک وكړي دالله تعالى سره نو طهارت او اودس يي فاسد او باطل شو.

ابن قدامه رحمه الله فرمائي: چه طهارت يو عمل دى او دا عمل حكما باقي پاتې كېږي او چه كله ورته باطلونكى څيز عارض شي نو باطلېږي، نو په شرک سره هم خامخا باطلېږي، ځكه چه طهارت داسي عبادت دى چه په حدث (بي اودسى) سره فاسدېږي نو شرک يي خو خامخا له مينځه وړي^(۱).

د مصنف دا قول چه دشرک دوجي نه عمل او عبادت بربادېږي اوددي دپاره يي لفظ د (احباط) استعمال كړيدى، بعضي علماو ددي وضاحت په بطلان سره كړيدى.

قاضي عياض رحمه الله فرمائي: چه د «أحبط عملك» او «حبط عملك» دواړو يوه معنى ده چه باطليدل دي، او لفظ دباطل او فاسد دا الفاظ مختلف دي او معنى يي يوه ده^(۲).

مصنف رحمه الله دشرک په باره كښي لفظ د حبوط يعني دعمل برباديدل يي عطف كړيدى، په لفظ د (فساد) يعني دعمل فاسديدلو باندي، او ضمير د (ا فسدها) يي هغه عبادت ته راجع كړيدى، چه شرک ورسره گډوډ

(۱) المغني: (۱-۳۲۸).

(۲) مشارق الأنوار: (۱-۲۳۱).

شوی وي، او لفظ د العمل) چه معرف بالام دی او دلالت کوي په عموم باندي، ددي اسناد يي کړيدی، لفظ د (الحيوط) يعني دعمل برباديدلو ته ځکه چه دعمل برباديدل يي دوهم هغه حکم وگرځه وو کوم چه مرتب کيږي په شرک باندي.

په دي معنی باندي چه دشرک اول حکم دادی چه دشرک دوجي نه هغه عبادت برباديږي دکوم سره چه شرک گډوډ شوی وي، اودوهم حکم دشرک دادی، چه د شرک دوجي نه هغه اعمال صالحه هم برباديږي چه ددي شرک نه يي مخکي کړي وي، او ددي ښه وضاحت په دي قول دالله تعالی کښي دی:

﴿وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَجْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [الزمر: ٦٥]

او يقينا وحی کړي شوېده تاته اوهغه کسانو ته چه ستانه مخکي دي که چيري شرک د او کړو خامخا برباد به شي عمل ستا او خامخا شي به ته دتاوان والو نه.

مصنف رحمه الله فرمايي: کوم انسان چه دشرک نه ځان نه ساتي دا کافر دی، اگرکه په امت کښي ډير لويې عبادت کونکی وي، دشيپي لمونځونه (تهجد) کوي او د ورځي روژې نيسي، دا اعمال يي ټول برباد دي! الله تعالی فرمايي:

﴿وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ [الأنعام: ٨٨]

او كه بالفرض شرک كړی وی دوی خامخا برباد شوي به وی، ددوي هغه عملونه چه دوی كول، دشرک د اعمالو عاقبت داسي وي لکه يو سړی د جنابت ناپاکی په حالت كښي لمونځونه كوي، او د جنابت نه غسل نه كوي، او يا داسي لکه يوسړی په ډيره سخته گرمی كښي روژې نيسي او بيا دورځي زنا كوي.

امام ابن قيم رحمه الله د اعمالو د برباديدلو نوعيت دوه قسمه بيان كړيدی، يعني د اعمالو برباديدل دوه قسمه دي.

❖ ❶ عام: ددي صورت دادی لکه په مرتد كيدلو سره دانسان ټول نيك اعمال برباديري، او په صحيح توبې سره دانسان ټول گناهونه معاف كيږي.

❖ ❷ خاص: ددي صورت دادی: لکه بعضي نيك اعمال برباد شي، او بعضي گناهونه معاف شي او دپته جزعي برباديدل وايي^(۱):

مصنف رحمه الله فرمايي: چه مشرک (شرک كونکی) به هميشه په اور د جهنم كښي وي، ددي نه مراد دمصنف رحمه الله دريم حكم دی چه مرتب كيږي په شرک اكبر باندي ځكه چه مشرک كه دتوبې نه بغير دشرک په حالت كښي مړشه نو هميشه به په اور د جهنم كښي اوسيري، الله تعالى فرمايي:

﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ

(۱) كتاب الصلاة لابن القيم: (۸۶).

يَبَيِّنْ إِسْرَائِيلَ أَعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿المائدة: ٧٢﴾

يقينا كفر كړيدى هغه كسانو چه وايي بيشكه الله تعالى هغه مسيح ځوي دمريم دى، او ويلى دي مسيح: اى بني اسرائيلو بندگانې كوي دالله تعالى چه رب ځما دى او رب ستاسو دى، بيشكه چا چه شرك وكړو دالله تعالى سره پس يقينا حرام كړيدى الله تعالى په هغه باندي جنت او ځاي دهغه اور دجهنم دى، او نشته ظالمانولره هيڅ مددگار.

هركله چه تاته داخبره ښه واضحه شوه چه شرك كله دعبادت سره گډ وډ شي نوعبادت برباده وي، او اعمال هم له مينځه وړي، او ځاي دمشرك دهميشه لپاره اور دجهنم وي نو پدي به هم پوهه شوى يي چه دتوحيد اهميت پيژندل او دشرك دفساد نه ځان خبره ول څومره اهم او ضروري دي، اميد دى چه الله تعالى تاته دشرك دجال نه نجات در په برخه كړي، دكوم په باره كښي چه الله تعالى فرمايلي دي:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ، وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾ [النساء: ٤٨]

يقيناالله تعالى نه معاف كوي چه شرك وكړيشي دهغه سره او معاف كوي ددينه علاوه نورگناهونه چاته چه وغواړي، او چاچه شرك وكړو دالله تعالى سره پس يقينا جوړه يي كړوگناه لويه.

د شيخ الاسلام رحمه الله په كلام كښي ددي قواعدو او اصولو داهميت

ذکردي، هغه په خپلو نورو رسالو کښي په مختلفو مقاماتو کښي ددي اصولو او قواعدو داهميت وضاحت کړيدي، چه دهغي خلاصه داده:

❶ ددغي اصولو او قواعدو په معرفت او پوهې سره موحد په شرک کښي دواقع کيدلو نه محفوظ کيږي.

❷ په دغه اصولو او قواعدو کښي د لآله الا الله صحيح معنی او مطلب بيان شويدي.

❸ ددغي اصولو او قواعدو په معرفت او پوهې سره دتوحيد او شرک په مابین کې ښه فرق کيږي.

مصنف رحمه الله فرمايي دشرک نه دپچ کيدلو لپاره معرفت دڅلورو اصولو او قواعدو ضروري دي، کوم چه الله تعالی په قران کښي بيان کړيدي، او ددغي اصولو او قواعدو په وجه باندي انسان دلا اله الا الله صحيح معنی او مفهوم پزندلی شي، او ددغي اصولو او قواعدو په رڼا کښي داهل اسلام او اهل شرک په مابین کښي ښه تمیز او وضاحت کيږي، الله تعالی دپه تا رحم وکړي، ته ددغه اصولو او قواعدو باره کښي غور او فکر وکړه، او خپله پوهه دغه اصولو طرف ته متوجه کړه، ځکه چه دا ډير فائده مند اصول دي.

د مؤلف رحمه الله دا قول، شرک اکبر دکوم په باره کښي چه الله تعالی فرمايلي دي:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ، وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ

فَقَدْ أَفْرَأَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾ [النساء: ٤٨]

يقيناً الله تعالى نه معاف كوي چه شرک وکړيشي دهغه سره او معاف كوي ددينه علاوه نور گناهونه چاته چه اوغواړي، او چاچه شرک وکړو دالله تعالى سره پس يقينا جوړه يي کړو گناه لويه.

دا هم دهغه احکامو د جملي څخه دي کوم چه په شرک اکبر باندي مرتب کيږي او هغه داچه الله تعالى هغه مشرک نه معاف کوي چه په لوي شرک کښي اخته وي، او بغير دتوبې نه مړ شي ليکن دشرک اکبر نه علاوه نور کبيره گناهونه چه چا کړي وي او بغير دتوبې نه مړ شي نو دا دالله تعالى مشيئت ته وسپارل شو، که خوښه يي شي معاف به يي کړي او که خوښه شي عذاب به ورکړي، او دا ددي ايت معنی او مقصود دی.

مصنف رحمه الله وفرمايل: چه ددي اصولو او قواعدو په معرفت او پوهي سره مونږ دشرک او غير الله دعبادت د جال نه بهر وتلي شو.

قواعد: دقاعده جمع ده او قاعده په لغت کښي بنياد او اساس ته وايي، کله چه وويل شي قواعد البيت نوددي نه مقصود دکور بنياد او اساس وي^(١).

(١) لسان العرب لابن منظور: (٧-٤٣٤).

دقاعدي معنی

❁ دقاعدي تعريف په اصطلاح دعلماو كښي:

علماء كله داسي فرمايي چه په دي مسئله كښي قاعده داده او كله داسي وايي چه په دي باب كښي قاعده داده، نومراد په دي سره هغه كلي قضيي (مسائل) وي چه په هغي كښي دغور فكرنه بعد جز يي قضيي (مسائل) معلوميري^(۱).

ددي مثال دادی لکه وويل شي: چاچه عبادت دغيرالله طرف ته واره وو نو ده يقينا شرک اوکړو، داقضيه کليه ده، په دي باندي دغور فکر نه بعد جز يي قضيي داسي معلوميري، چاچه دغيرالله لپاره ذبحه اوکړه يا يي دغيرالله لپاره نذر نياز وکړه، يايي غيرالله ته سجده وکړه، نو ددي څه حکم دی؟ نو دمخکې قضيي نه معلومه شوه چه دامشرک دی، ځکه چه دا ټول دعبادت انواع دي، چاچه دا دغيرالله لپاره اوکړل نو دايقيني مشرک دی.

❁ معرفت:

ديوشي اصلي حالت معلو مولو ته معرفت وايي^(۲) دالله تعالی لپاره وصف

(۱) شرح مختصر الروضة للطوفي: (۱-۱۴۰).

(۲) التعريفات للجرجاني: (۲۸۸).

د (عارف) نښي بيانيدلى، او په دي باندي احمد بن حمدان دقاضي ابويعلى محمد بن حسين نه اجماع نقل كړيده^(۱) او الله تعالى په وصف د (عالم) سره متصف كيري، لكه الله تعالى فرمايلي دي:

﴿عَلِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَلَّىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ [المؤمنون: ۹۲]

عالم دى په هر پټ او ښكاره باندي پس اوچت دى دهغي نه چه دوي دهغه سره شريكوي.

دالله تعالى لپاره لفظ دمعرفت نه استعماليري ځكه چه دمعرفت نه مخكې جهل وي او دا دالله تعالى په باره كښي مستحيل (ناشوني) دى.

ځكه چه دالله تبارك وتعالى علم ازلي دى يعني دازل نه تر ابده پوري الله تعالى عالم دى په ما كان او ما يكون باندي^(۲) اوبل دوهمه وجه داده چه معرفت يقين او ظن (گمان ته) دواړو ته شامليري او داهم دالله تعالى په باره كښي مستحيل (ناشوني) دى^(۳).

فائده: دالله تعالى اسماء او صفات توقيفي دي، يعني په قران او حديث سره ثابت دي، له دي وجي نه په هر چا لازم ده چه ددي په باره كښي او ددينه علاوه په نورو امورو كښي د اهل سنت والجماعت موقف خپل كړي.

(۱) الكوكب المنير: (۶۶-۶۵/۱).

(۲) التعريفات: (۱۷۲).

(۳) شرح الاصول من علم الاصول عثيمين: (۲۵).

شيخ الاسلام ابن تيمية رحمه الله فرمائي: چه دسلفو صالحينو مذهب دادی. چه هغوي دالله تعالى لپاره هغه صفات ثابتوي كوم چه الله تعالى د خپل ځان لپاره ثابت كړيدي، او يا رسول الله صلى الله عليه وسلم دالله تعالى لپاره ثابت كړيدي بغيردتحريف (معنی بدلولونه) او بغير دتعطيل (معنی نه انكاركولونه) او بغير دتكييف (كيفيت بيانه ولونه) او بغيردمثيل (مثال وركولونه)^(۱).

ايا دالله تعالى علم په يقين سره متصف كول درست دي؟

جواب دالله تعالى علم په يقين متصف كول درست ندي، ځكه چه كلمه ديقين په داسي څه دلالت كوي، چه مخكي موجود نه وي، او دا دالله تعالى دعلم باره كښي مستحيل (ناشونی) دی.

ابن القطان رحمه الله ددي وضاحت په خپل كتاب فتح الرحمن كښي په تفصيل سره كړیدی^(۲):

د مصنف رحمه الله داقول: چه الله تعالى ددي قواعدو ذكر په قران كريم كښي كړیدی په دي قول سره مصنف رحمه الله ددي قواعدو او اصولو مراجع او مصادرو ته اشاره كوي هغه داچه داقواعد او اصول د قران كريم نه ماخوذ او مستنبط دي، او داد مصنف رحمه الله دكتابونو كمال او امتياز دی چه دقران او احاديثو په قوي دلائلو باندي مبني وي. ❁

(۱) الفتاوى: (۵-۳۶).

(۲) فتح الرحمن: (۲۰).

اول اصل او قاعده

په دي پوهه شه چه هغه مشرکين او كفار چه رسول الله صلى الله عليه وسلم ورسره قتال (جنگ) كړيدى هغوي په دي اقرار او اعتراف كولو چه الله تعالى رازق خالق او مدبر دى، ليكن هغوي په دي اقرار سره په اسلام كښي داخل نه شو، ددي دليل دا قول دالله تعالى دى:

﴿ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمِيتِ وَيُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدِيرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تُنْقُونَ ﴾ [يونس: ۳۱]

او ايه څوك روزي دركوي داسمان او د زمكې نه او يا څوك اختيار مند دى د غوړونو اود سترگو.

او څوك را وباسي ژوندى دمړنه او راوباسي مړ دژوندى نه او څوك انتظام كوي د د ټولو كارونو پس اوبه وايي دوي چه الله تعالى پس اوايه ته ايا ځان نه بچ كوي دشرک نه.

ددي اول اصل او قاعدې معنی او مطلب:

دې دې كفار او مشرکين كومو كښي چه الله تعالى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم نبي راوليږه، هغوي د اسماعيل عليه السلام اولادول، او

د ابراهيم عليه السلام د دين څه حصه پكښي هم باقي پاتي وه له دي وچي نه په دي كښي څه تعجب نشته چه هغوي د الله تعالى په خالقيت او رازقيت او تدبير باندي اعتراف او اقرار كولو، ليكن ايا دي اقرار او اعتراف دوي په اسلام كښي داخل كړل او وينه او مال يي محفوظ شو؟

مصنف رحمه الله په قطعي دليل سره دا واضحه كړه چه د مشركينو دي اقرار او اعتراف دوي په اسلام كښي داخل نه كړل، بلكه الله تعالى په دوي باندي د كفر حكم او كړو او خپل نبي ته يي ددوي په خلاف باندي د قتال (جنگ) امر او كړو.

امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولې بيان كړه؟ كه څوك د مصنف رحمه الله په دور باندي سوچ او كړي او په هغه حالاتو باندي چه مصنف ورسره مخامخ وو، نو دا خبره به ورته ښه واضحه شي چه مصنف رحمه الله دا قاعده ولي بيان او واضحه ثابته كړه ځكه چه ډير هغه خلك چه اسلام ته منسوب ول، د اسلام په خلاف او منافي كارونو كښي مبتلاء وو، د قبرونو په عبادت كښي مبتلاء وو، او څه تعداد علماء داسي هم وو چه باطل يي د حق په لباس كښي خلكو ته پيش كړي وو!

او مصنف رحمه الله ددي ټولو حقيقتونو نه واقف او باخبر وو، او په دي ډير ښه پوهيده چه دا خلك دهغه توحيد د حقيقت نه ناخبره دي په كوم چه رسول الله صلى الله عليه وسلم راليرل شوى وو، ددي وچي دوي په انحراف

او گمراهۍ كښي واقع شوي دي، او دوي داعقيده لري چه په هر مكلف باندي صرف دتوحيدربوبيت پيژندل ضروري دي اودوي دجهالت اوياد تقليد دوجي نه داخيال او گمان هم كوي چه دلااله الاالله معني داده چه الله تعالى خالق رازق او داشياو پيداكونكي دي فقط ددي له وجي نه اكر كه يو شخص په كفري كارونو كښي واقع وي لكه دغيرالله لپاره ذبح كول او دغيرالله نه مدد غوښتل او دمخلوق نه هغه حاجات غوښتل په كومو باندي چه صرف الله تعالى قادر وي او دمخلوق د قدرت نه بهر وي نو ددوي په نيز باندي داشخص مرتد نه شمارل كيږي ترڅو پوري چه دا شخص داعقيده لري چه الله تعالى خالق رازق او ددي كائناتو مدبر دي^(۱).

لهذا ددي باطل اعتقاد درد لپاره مصنف رحمه الله داقاعدو واضحه او ثابته كړه چه هغه كفار او مشركين مكه چه رسول الله صلى الله عليه وسلم ورسره قتال (جنگ) او كړو هغوي هم دالله تعالى په ربوبيت باندي اقرار او اعتراف كولو او ددي باوجود دي اقرار هغوي په اسلام كښي داخل نه كړل!

د نورو دلائلو سره سره د ايت كريمه نه ددي اصل لپاره

وجه د استدلال

دتوحيدپه باره كښي دقبر پرستو دانحراف خلاصه داسي ممكن ده، چه دهغوي گمان دادى، چه رسول الله صلى الله عليه وسلم صرف دتوحيد

(۱) دعاوي المناوئي: عبد العزيز عبداللطيف (۱۹۳ - ۱۹۴).

روبیت لپاره نبي رالیرل شوی وو، او دهمدي په بنياد يي دخالفينو سره دشمني قتل قتال (جنگونه) کړي وو، او په همدي توحيد روبیت باندي اعتراف کولو سره دانسان وینه اومال په دنيا کښي محفوظ کيږي، او په اخرت کښي ورته نجات حاصلیږي، او صرف په همدي توحيد روبیت باندي اعتراف چه الله تعالی خالق رازق او مدبر دی، فقط همدا د لاله الا الله معنی اومقصد دی.

ځکه خو مصنف رحمه الله د قران کریم په رڼا کښي په واضح دلیل سره دا ثابته کړه چه د قبر پرستو دا اعتقاد او عقیده خطاء او باطله ده د مذکوره ایت کریمه تسلي بخش وضاحت په دوه طریقو سره کيږي.

❁ داچه کفارو او مشرکینو هم په دي باندي اقرار او اعتراف کولو چه الله تعالی خالق مالک رازق او دتولو کارونو تدبیر کونکی دی، لیکن ددي اقرار باوجود دوي په اسلام کښي داخل نه شول، او دا حقیقت په دي ایت کریمه سره ښه واضح کيږي:

﴿وَلَيْن سَأَلْتَهُمْ مَن خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾ [الزخرف: ٨٧]

او که چيري تپوس او کړي ته د دوي نه چه چا پيدا کړيدي دا (شفعاء) خامخا دوي به ووايي الله تعالی نو څرنگه اوږيدلی کيږي دوي د توحيد نه.

يعني زمونږ رازق او زمونږ دسترگو غوږو نو او دمرگ او ژوند مالک اود تلوکارو نومدبر الله تعالی دی، همدارنگه مشرکينو دالله تعالی په خالقیت

باندي هم اقرار كولو لكه په ايت مذكوره كښي الله تعالى په ښه وضاحت سره داسي فرمائي دي:

﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾ [الزخرف: ٨٧]

او كه چيري تپوس وكړي ته د دوي نه چه چا پيدا كړيدي دا (شفعاء) خامخا دوي به ووايي الله تعالى نو څرنگه اوړيدلى كيږي دوي دتوحيد نه.

داچه صرف په توحيد ربوبيت باندي اقرار كولو سره انسان دجهنم نه نجات نشي حاصلوي ددي وضاحت دايت كړيمه داخري حصي نه كيږي.

لكه الله تعالى مشرکينو ته دا تهديد ورکړو چه دعذاب نه ځان ولي نه بچ کوي!؟

﴿فَقُلْ أَفَلَا نُنْقِونَ﴾ [يونس: ٣١]

که چيرته دوي صرف په دي اقرار سره دعذاب نه بچکيدل، نو دا تهديد بي ولي ورکولو؟

ابن جرير رحمه الله ددي آيت ﴿لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾ په تفسير كښي فرمائي، يعني هغوي به تاته ضرور په جواب كښي دا وائي چه ددي هرڅه كونكى الله تعالى دى، ﴿فَقُلْ أَفَلَا نُنْقِونَ﴾ نوته ورته په جواب كښي ووايه چه ايا ځان نه بچ كوي دشرك نه، يعني تاسو په دي اعتراف كوي چه دهرڅه مالک الله تعالى دى، او بيا هم دالله تعالى سره شرك كوي او دمعبود

حقيقي نه علاوه نور باطل معبودانو ته رامنډ شه وايي نو ايا تاسو دالله تعالى د عذاب نه نه ويريرې.^(۱)

او هر چه دمشركينو داگمان دى، چه د (لااله الا الله) مطلب او مقصد دادى، چه دالله تعالى نه سوا بل څوك خالق رازق او مدبر نشته.

او دا ددي كلمي مطابقي معنى ده، لفظ د ټولې معنى سره مطابق دى، يعنى دكلمي طيبي نه مراد صرف توحيد ربوبيت دى، داگمان ددوي باطل دى. ځكه چه چا ته الله تعالى په قران كريم كښي دغور فكر او سوچ توفيق وركړى وي، او درسول الله صلى الله عليه وسلم په سيرت كښي سوچ او فكر او كړي او درسول الله صلى الله عليه وسلم په دعوت كښي سوچ او تدبر او كړي نو په اسانى سره به ورته واضحه شي چه دمشركينو داگمان چه د (لااله الا الله) نه مراد صرف توحيد ربوبيت دى، باطل او خطاء دى. ځكه چه الله تعالى ددي كلمې (لااله الا الله) معنى په قران كريم كښي بيان كړيده، اوددي وضاحت يي بل چاته ندى حواله كړى، لكه الله تعالى ددي كلمي (لااله الا الله) معنى داسي بيان كړيده چه د الله تعالى نه سوا دبل چا نه دعبادت نفي كول او صرف يواځي دالله تبارك وتعالى لپاره عبادت ثابتول لكه الله تبارك وتعالى فرمايي:

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٦١﴾ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقْبِهِ. لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٣﴾﴾

[الزخرف: ٢٦-٢٨]

(۱) تفسير ابن جرير: (٧-١١٤).

او كله چه وويل ابراهيم عليه السلام پلار خپل او قوم خپل ته يقينا زه بيزاره يم دهغه چا نه چه تاسويي بنده گڼي كوي. مگر هغه ذات چه زه يي پيدا كړي يم نو هغه به ماته لارښايي. او پاتي كړه الله تعالى دا كلمه باقي په اولاد دهغه كښي. دي لپاره چه دوي او گرځي دكمراهي نه.

فائده: هر لفظ چه په يوه معنى دلالت كوي. دهغي دري اقسام دي.

د دلالت قسمونه:

❁ ۱ دلالت مطابقت يا دلالت تطابق: هر كله چه د لفظ نه پوره معنى واخستى شي دپته دلالت مطابقي وايي ځكه چه لفظ دمعنى سره مطابق شو.

❁ ۲ دلالت تضمني: هر كله چه د لفظ د پوره معنى نه يوه جزئي معنى واخستى شي دپته دلالت تضمني وايي. ځكه چه دغه جزئي معنى په پوره معنى كښي يو جزء وي دكومي لپاره چه لفظ وضع شوى وي.

❁ ۳ دلالت التزامي: هر كله چه د لفظ نه يوه داسي معنى واخستى شي كومه چه د لفظ دمعنى سره لازمه وي دپته دلالت التزامي وايي^(۱).

فائده: علامه عبد الرحمن بن القاسم - رحمه الله - فرمائي: چه ددي عظيمي كلي (لا اله الا الله) معنى داده چه دالله تعالى نه سوى هيڅ معبود برحق او معبود حقيقي نشته دى، بلکه دالله تعالى نه سوا چه څومره باطل الهه

(۱) شرح القصيدة النونية: الابن القيم - خليل الهراس: (۲-۱۳۵).

دي دهغوي عبادت سراسر باطل او كمراهي ده، او همدارنگه د (لا اله الا الله) دلالت په توحيد الوهيت باندي دلالت مطابقي دي، او هر چه بعضي جاهلان داگمان كوي چه ددي كلمي معني صرف داده چه نشته دي خالق رازق اومدير مگر يو الله دي، داگمان خطاء دي ځكه چه د (لا اله الا الله) معني توحيد الوهيت دي، اگر كه دا معني چه نشته دي خالق رازق اومدير مگر يو الله دي، ددي كلمي يوجزه دي، ليكن په حقيقت كښي داكلمه دتوحيد الوهيت لپاره وضع شويده، يعني په اخلاص سره يواځي دالله تبارك وتعالی عبادت كول او تول انواع دعبادت دالله تعالی لپاره خاص كول^(۱) هغه كومه كلمه وه كومه چه ابراهيم عليه السلام په خپل اولاد كښي باقي پريښي وه؟ او دخپل قوم سره د وينا په مهال يي دهغي معني مقدمه كړه هغه داچه دهر معبود من دون الله نه دبراءت اعلان او ديو الله تعالی واحد لاشريك ذات لپاره يي دعبادت گواهي وركړه.

عكرمه، مجاهد، ضحاک، قتادة، اوسدي، وغيره مفسرينو دا فرمائي دي: چه مراد دهغي كلمي نه كومه چه په قران كريم كښي وارده ده، او ابراهيم عليه السلام په خپل اولاد كښي باقي پريښي وه هغه كلمه دتوحيد (لا اله الا الله) ده^(۲).

علامه ابن كثير فرمائي: چه ددي كلمي مقصود اومطلوب دادی، چه يواځي په اخلاص سره دالله تعالی واحد لاشريك ذات عبادت وكړيشي، او دالله

(۱) حاشيه ثلاثه الاصول: (۵۰).

(۲) تفسير ابن كثير: (۲۱۹/۴).

تعالی نه سوا چه څومره باطل معبودان دي دهغي نه براءت وکړېشي، ځکه چه معبود برحق صرف او صرف يو الله تبارک و تعالی دی^(۱).

دالله تعالی داقول هم د (لا اله الا الله) معنی ښه واضحه کوي.

﴿إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ﴾ [الصافات: ٣٥]

﴿وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَأْرِكُوا آلَ الْهَيْتِنَا لِسَاعِرٍ مَّجْنُونٍ﴾ [الصافات: ٣٦]

يقينا دوي وو. چه کله به وويل شو دوی ته نشته حقدار دبنده گي سوا د الله تعالی نه نو دوي به لويي کوله، او دوي به وويل ايا پرېردو مونږ معبودان خپل له وجي دشاعر ليوني نه.

په دي ايت کریمه کښي ددي خبري واضح دليل دی، چه د (لا اله الا الله) پوره معنی دانه چه دالله تعالی نه سوا بل خالق رازق او مدبر نشته، بلکه پوره معنی يي داده چه دالله تعالی نه بغير بل هيڅوک دعبادت حقدار نشته او يواځي په اخلاص سره بايد دالله تعالی عبادت اوکړېشي، او په دي باندي مشرکين هم پوهيدل ځکه يي ددي کلي نه انکار کولو. او که چيرته ددي کلي معنی همدغه وي، يعني چه دالله تعالی نه بغير بل څوک خالق رازق نشته نوپه دي باندي خو مشرکينو هم اعتراف کولو نو بيا مشرکينو د (لا اله الا الله) نه ولي انکار کولو؟

سؤال پيدا کيږي چه دقريشو مشرکينو ددي کلي نه کوم مقصداو معنی اخستي وه واضحه ده چه دقريشو مشرکينو ددي کلي نه صحيح مطلب

(۱) تفسير ابن کثير: (۴- ۹۲۱).

او معنی اخستي وه هغه داچه دالله تعالی نه سوا ټول معبودان پریښودل اودهغي نه دبراعت اعلان کول او یواځي په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده گي کول، ددي وچي نه کله چه به دوي ته ددي کلمي دعوت ورکړی شو نو داسي به یي ویل:

﴿وَيَقُولُونَ إِنَّا لَتَأْرِكُونَآءِ الْهَتِنَا لِسَاعِرٍ مَّجْنُونٍ﴾ [الصافات: ۳۶]

او دوي به وويل ايا پریږدو مونږ معبودان خپل له وچي دشاعر لیوني نه. دمشرکینو په نیز باندي د (لا اله الا الله) کلمي همدا معنی وه چه دالله تبارک وتعالی نه سوا نور ټول معبودان پریښودل، او ددي حقیقي معنی کومه چه مشرکینو ددي کلمي نه فهم کړیوه زیات تاکید هغه وخت وشو کوم وخت چه نبي کریم صلی الله علیه وسلم دوي ته دادعوت ورکړو چه (قولوا: لا اله الا الله) تاسودا اقراروکړی چه دالله تعالی نه سوا بل معبود حقیقي نشته، نو ددي مشرکینو په جواب کښي داسي وويل:

﴿أَجْعَلِ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ﴾ [ص: ۵]

آيا جوړ کړيدي ده ډیر معبودانولره معبود یو یقینا دا څیز ډیر نا اشنا دی. کفار او مشرکین په دي پوهه شوی وو، چه ددي کلمي پوره معنی داده چه دالله تعالی نه سوا نور ټول معبودان پریښودل او دیو معبود حقیقي الله تبارک وتعالی عبادت او بنده گي کول.

علامه ابن کثیررحمه الله فرمایي: آيا ده داگمان کړیدی، چه معبود صرف

يودی، او دهغه نه علاوه بل هېڅ معبود نشته، مشرکينو ددينه انکار کولو، (الله تعالی دې دوي رسوا کړي) او دالله تعالی سره په شرک نه کولو باندي يي تعجب کولو، ځکه چه مشرکينو ته دبتانو عبادت دپلار نيکه نه په ميراث کښي پاتي شوی وو.

او دبتانو محبت يي زړونو ته داخل شوی وو^(۱) دقران کریم ددې مبارکو اياتونو نه دا حقيقت ښه واضح شو چه په کلمه دتوحيد کښي د (اله) معنی ده معبود برحق او په دې باندي دعلماء اجماع ده، په خلاف دقبر پرستو مشرکينو چه هغوي په گمراهۍ سره دا اعتقاد لري چه د (لا اله الا الله) معنی ده لخالق او لاقادر علی الاختراع الا الله) يعني دالله تعالی نه سوا بل خالق رازق نشته، او ددوي داخيال دی، چه دوي کله دا کلمه ووايي نو دتوحيد اخري درجي ته ورسېږي اگرکه دغير الله لپاره عبادت کوي^(۲).

د اول اصل او قاعدې دشرحي خلاصه :

 هغه مشرکين او کفار دکومو سره چه نبي کریم صلی الله عليه وسلم قتال (جنگ) کړی وو، هغوي هم په توحيد ربو بيت باندي اقرار او اعتراف کولو، ليکن دې اقرار او اعتراف هغوي په اسلام کښي داخل نه کړل، او نه يي دهغوي ويني او مال محفوظ کړ.

 دقبر پرستو مشرکينو همدا عقیده ده چه د (لا اله الا الله) معنی

(۱) تفسيرالقران العظيم: (۸۲/۴).

(۲) تيسير العزيز الحميد: سليمان بن عبد الله بن محمد بن عبدالوهاب

صرف توحيد ربوبيت دی، او په دي اقرار سره انسان مسلمان معرفي کيږي او په اسلام كښي داخليږي وينه او مال يي محفوظ كيږي، ليکن دقران كريم او نبوي احاديثو دد لائلو په رڼا كښي دا اعتقاد سراسر باطل دی.

دوهم اصل او قاعده

مشركين وايي: چه غير الله طرف ته زمونږ توجه ددي لپاره ده چه په دي سره مونږ شفاعت او قرب الهي حاصلوو، ددي قربت متعلق الله تعالى فرمايي:

﴿ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴾ [الزمر: ٣]

او هغه كسان چه نيولي دي سيوا دالله تعالى نه مددگاران (وايي) بندگي نه كوو مونږ ددوي مگر ددي لپاره چه نيزدي كړي مونږ الله تعالى ته په نيزدي كولو سره يقينا الله تعالى به فيصله وكړي په مينځ ددوي كښي په هغه خيز كښي چه دوي په هغي كښي اختلاف كوي يقينا الله تعالى توفيق نه وركوي هغه چاته چه ډير دروغژن دي، ډير كفر كونكي دي. او دشفاعت متعلق الله تعالى داسي فرمايي:

﴿ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعُونَا عِنْدَ اللَّهِ ﴾ [يونس: ١٨]

او بندگي كوي داخلاق سيوا دالله تعالى د هغه څه چه نه ضرر رسولي شي

دويته او نه نفع رسولی شي دويته او وايي دوي چه داكسان سفارشيان زمونږ دي په دربار دالله تعالی كښی.

دشفاغت دوه قسمه دي:

۱ ناجائز او ناروا شفاغت.

۲ جائز او مشروع شفاغت.

ناجائز او ناروا شفاغت: دغيرالله نه داسي څيزونو غوښتل په كومو باندي چه دالله تعالی نه علاوه بل څوك قادر نه وي، لكه الله تبارك و تعالی فرمايي:

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَّ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفِيعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ [البقرة: ۲۵۴]

ای ایمان والو خرچ کوي دهغي نه چه درکړيدي مونږ تاسوته مخکي ددينه چه رابه شي ورځ (دقيامت) نه به وي خرڅول په هغي کښي او نه دوستانه او نه به وي سفارش، او کافران دوي لوي ظالمان دي.

مشروع او جائز شفاغت: داهغه شفاغت دی، کوم چه دالله تعالی نه طلب کيږي، او په ديکښي دشفاغت کونکې اکرام، اواحترام وي ځکه چه دهغه شفاغت قبول کړيشي.

اوشفاغت به دهغه چا په حق کښي قبليري دچا دقول او عمل نه چه الله تعالی خوشحاله او راضي وي لكه الله تعالی فرمايي:

﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ [البقرة: ۲۵۵]

څوك دى هغه كس چه سفارش او كړي په نيز دده، مگر دده په اجازه سره.

دمشركينو او كفار ود قربت (نيز ديكت) او شفاعت لپاره دغير الله نه غوښتل او دغير الله طرف ته متوجه كيدل ددوي يو مهم اصل دى، ځكه چه موضوع دشفاعت سره ددي اصل ډير ژور ربط او تعلق دى، ددي وجي نه د مخكني او وسني دور مشركان دشفاعت په بهانه دالله تبارك وتعالى سره شرك كوي.

❁ دشفاعت لغوي معنی:

شفاعت په عربي ژبه كښي دتاق په مقابله كښي راځي، لكه جفت او تاق، كله چه وويل شى (شفع لي، يشفع، شفاعت، ويتشفع) نو ددي معنی طلب دشفاعت وي، دشافع جمع شفعاء راځي، او چه كله وويل شي (استشفعه) نو معنی يي داوي چه دهغه نه يي شفاعت طلب كړو^(۱).

❁ دشفاعت شرعي معنی:

دشفاعت ډير تعريفونه شويدي، چه دهغي دجملي څخه يو دادى: بل چا ته دفائدي لپاره او يا دهغه نه ضرر دفعه كولو لپاره وسيله او زريعه جوړيدل^(۲).

(۱) لسان العرب: (۱۸۳/۸-۱۸۴).

(۲) شرح لمعة الاعتقاد: لابن عثيمين (۱۲۸).

دا تعريف د شفاعت لپاره پوره جامع تعريف دی، كوم چه ديني او دنياوي ټولو كارونو ته شامليري.

د دوهم اصل او قاعدې معنی او مفهوم :

د عربو په نيز باندي بت پرستي د شرک يو لوي مظهر رواج شوی وو، تر دي پوري چه په کورونو كښي يي بتان ايښي وو او دهغي عبادتونه به يي كول، بعضي قبائل د عربو داسي هم وو چه د عبادت لپاره به يي خاص قسم بت دخپل ځان لپاره خاص كړی وو، لكه د طی او انعم قبيلو لپاره د (يغوث) په نوم باندي يو خاص قسم بت وو چه دهغي عبادت به يي كولو، او د كلب قبيلي لپاره يو بل بت وو د (ود) په نوم باندي او دهغي عبادت به يي كولو^(۱).

دا ډيره د تعجب خبره ده چه د دي بتانو عبادت په ډيره لويه پيماني سره كيدلو سرددينه چه د دي بتانو حقيقت داوو چه صرف دلرگو او يا د كلنو نه جوړ كړی شوي ول، ليكن دا بتان دې مشركينو ديو معبود غائب په شكل كښي ايښي وو او په دي عقیده وو چه د ابان دهغه غائب معبود قائم مقام دي، كه نه نو دا خبره دخيال او تصور نه ډيره لري ده چه يو عقل مند انسان چه په خپل لاس باندي لرگي او يا كلني و تراشي او بت ترينه جوړ كړي او بيا ورته معبود وايي او عبادت يي كوي^(۲) مشركينو په دي حقيقت اعتراف كولو چه خالق صرف الله تعالى دی، مالك او مدبر صرف الله تعالى دی، رزق او

(۱) سيرة ابن هشام: (۹۷/۱).

(۲) اغاثة اللهفان: لابن القيم (۲-۱۸۲).

روزي ورکول صرف دالله تعالی په لاس کښي ده او دابتان مخلوق دي، لیکن ددي باوجود دامشرکین دبتانو عبادت ته څه شي آماده او تیار کړي وو؟^(۱)

الله تعالی په دي ایت کریمه کښي ددي وضاحت کړی دی، چه کفارو او مشرکینو دبتانو عبات ځکه کولو چه دوي داعقیده لرله چه دابتان زمونږ لپاره شفاعت کوي دالله تعالی په نیز باندي او مونږ الله تعالی ته نیژدي کوي، هرکله چه دي کفارو او مشرکینو د ملائکو پیغمبرانو او نیکانو بندگانو باره کښي داعقیده ولرله چه دا زمونږ سفارشیان دي نو ددوي دمجممو تصویران یي جوړ کړل، او دابه یي ویل چه ددي مجسمو او تصویرانو نه زمونږ سفارش طلب کول په حقیقت کښي ددوي (ملائکو پیغمبرانو او نیکانو) نه سفارش طلب کول دي، او الله تعالی په دوي باندي دشرک او دکفر حکم وکړو.^(۲)

امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولې بیان کړه؟

مخکي داخبره بیان شوه چه مشرکین ددي وجي نه په شرک کښي واقع شوي ول، چه دوي داعقیده لرله چه دا ملائک پیغمبران او نیکان بندگان زمونږ سفارش کوي او مونږ الله تعالی ته نیږ دي کوي، تر دي چه الله تعالی محمد صلی الله علیه وسلم خپل رسول او نبي راولیږه، او نبي صلی

(۱) قاعده في التوسل والوسيله لشيخ الاسلام ابن تيمية: (۱-۳۸).

(۲) قاعده في التوسل والوسيله لشيخ الاسلام ابن تيمية: (۳۳).

الله عليه وسلم ښكاره دا بيان او كړو چه دا كفر او شرک دی، او درب په شان كښي گستاخي ده.

او بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم ددي مشركينوسره جهاد او قتال او كړو تر دي پوري چه دوي دپلار نيکه باطل عقايد پريښودل، او ديوالله تعالى عبادت يي شروع كړو، ليكن داگمان نه كیده چه بيا به دوباره داسي وخت راځي چه خلك به دشرک په مصيبت كښي اخته كيږي، او دقبرونو عبادتونه به كوي په هغه عذرونو باندي په كومو چه مخكنو مشركينو دالله تعالى سره شرک كولو، هغه عذرونه ددي نيكانو بندگانو نه سفارش طلب كول دي او ددوي په باره كښي داعقیده لرل دي چه دوي مونږ الله تعالى ته نيژ دي كوي، دهمدي عذرونو په اساس باندي مخكنو مشركانو دالله تعالى سره شرک كولو.

ددي وجي نه مصنف رحمه الله دا قاعده بيان كړه او ددي وضاحت يي او كړو چه دا بعينه شرک او كفر دی.

مصنف رحمه الله فرمايي: چه زمونږ په دي زمانه كښي چه غير الله ته كوم اوازونه كيږي دهغي يو څو قسمه دي:

په دغه قسمونو كښي يو قسم دادی: چه يو شخص دالله نه هم دعاگاني غواړي او ورسره يي دپيغمبر او بزرگ وغيره نه هم غواړي او وايي چه زه له دوينه صرف سفارش غواړم گني زه په دي پوهيږم چه نفع او نقصان صرف دالله تعالى په لاس كښي دی، او دالله تعالى نه سوا بل هيڅوك دنفع او

نقصان ما لك نه دی، چونكه زه گناهنگار يم نو ددي نيك انسان پيغبر ولي وغيره نه سفارش طلب كوم، دابعينه هغه شرک دی كوم چه مخكنو مشركانو كولو، او رسول الله صلى الله عليه وسلم ورسره ترهغه وخته پوري جهاد قتال او جنگ جاري وساته ترڅو چه دوي داشرك پريښود، او ديو الله تعالى عبادت او بندگي يي شروع كړه^(۱).

دمخكنو دوه اياتونو نه وجه داستدلال او دهغي وضاحت

مخكني دوه اياتو نه دا لاندې حقائق واضحه كوي:

❶ دشفاعت او قربت په خاطر دالله تعالى عبادت دغيرالله طرف ته اړول دا دمشرکينو دين دی، الله تعالى دسورت زمر په اول كښي ددي خبري پوره وضاحت كړيدي، مصنف رحمه الله فرمايي: چه دسورت زمر ابتدائي اياتونه تلاوت كړه ځكه په ديکښي الله تعالى ددين اسلام او دكفارو دين او دهغي مقاصد بيان كړيدي^(۲).

❷ دبنده او دهغي درب په مابين كښي سفارشي (سفارش كونكي) مقرره ول داشرك او كفر دی، او درب العالمين گستاخي او توهين دی، او ددي لپاره عذر پيش كول هغه دروغو عذر دی چه قابل قبول ندی، ددي خبري دليل دمذكوره اياتونو په اخر كښي ذكر دی، لكه الله تعالى فرمايلي دي:

(۱) الدرر السننية: (۲۳/۲-۸۴).

(۲) الدرر السننية: (۱-۶۰).

﴿سُبْحٰنَهُۥٓ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ﴾ [يونس: ١٨]

پاک دی، الله تعالی او لوی دی، دهغي نه چه دوي دالله سره شریکوي، او همدارنگه فرمایي:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ﴾ [الزمر: ٣]

یقینا الله توفیق نه ورکوي هغه چاته چه ډیر دروغژن وي، ډیر کفر کونکی وي.

هرکله چه الله تعالی دا واضح او فرمایل چه دامشرکین دسفارش دطلب کولو دوجي نه په شرک کښي واقع شوي وو، او دخپل ذات مبارک پاکي بي بيان کړه، ددینه معلومه شوه چه دا کار (دنیکانو نه سفارش طلب کول) دالله تعالی په ذات کښي تنقیص او دهغه گستاخي ده، ځکه چه الله تعالی دخپل ذات مبارک پاکي د بدو صفاتو نه بیانه وي.

او همدارنگه مصنف رحمه الله تعالی دمشرکینو او کفارو دي کار (سفارش غوښتلو) ته دشرک نوم کښنود، پس هرچاچه دا کار اوکړو نوهغه دمشرکینو په ډله کښي داخل شو، او په دوهم ایت کریمه کښي بي دمشرکینو دي کار ته لوي کفر ووايه، ځکه چه (کفار) د مبالغې صیغه ده کومه چه په دي خبره دلالت کوي چه دا کفر انتهایی درجي ته رسیدلی دی، قبر پرستو ته په دي مسئله د شفاعت کښي داشبهه راغلې ده چه دوي په دي شفاعت سره دالله تعالی دتعظیم اراده کوي، ځکه چه هغوي خپل رب الله سبحانه وتعالی ددنیا په بادشاهانو او حکمرانو

نانو باندي قياس كړيدى، لكه څرنګه چه ددي بادشاهانونه هيڅ يو څيز بغير دواسطې نه نه غوښتل كيږي، بلكه ددوي داحترام لپاره دويته واسطه پيش كول ضروري وي، لهذا دالله تعالى ذات خو ددوي نه ډير زيات حقدار دى، نو ددي وچي نه دا قبر پرست الله تعالى ته داسفارشيان واسطه كوي.

ددي شهبې جواب :

دا بللك محال او ناشوني ده چه الله تعالى ددي بادشاهانو پشان وگڼل شي او په دوي د قياس كړيشي، او دهمدي فاسد قياس له وچي نه د بتانو عبادت كيږي او كفارو او مشركينو دالله تعالى نه سوا نور او ليا ددوستان او سفارشيان نيولي دي، او داقياس ځكه باطل او فاسد دى، چه دخالق او مخلوق په مينځ كښي فرق وي او همدارنگه دخالق او مخلوق او دمالك او غلام مالدار او غريب په مينځ كښي فرق وي.

رب هغه دى چه هغه قطعاً هيچاته محتاج ندى، ځكه چه هغه غني او بي پروا ذات دى، او ټول مخلوق دهر لحاظ نه خپل رب ته محتاجه دي، او هرچه بادشاهان دي نو هغوي خپل قريبي خپلوانو او وزيرانو ته محتاجه وي ځكه چه د بادشاهانو فائدي په دوي پوري متعلقې وي، او هغوي ددي بادشاهانو مدد او مرسته كوي، نو بادشاهان د احتياج دوجي نه دهغوي سفارش قبلوي، ځكه چه بادشاهان له دينه ويرېږي، چه ددي سفارشيانو دشفاعت نه قبلولو په صورت كښي به دبادشاه په اطاعت او فرمانبرداري

كښي نقصان واقع شي، او دوي به ترينه بل طرف ته لاړ شي، نو ددي احتياج له وجي نه باد شاه مجبوره دی چه ددوي سفارش قبول كړي.

ليكن الله تبارك و تعالى ددي ټولو خبرو نه بي پرواه او بي نيازه دی، او دا بي نيازي دالله تبارك و تعالى د ذات مبارك سره لازمه ده، او هر چه مخلوق دی، نو هغه ټول په ټوله كښي خپل خالق ته دهر لحاظ نه محتاجه دي، لكه الله تعالى فرمايي:

﴿لَهُ، مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾

[البقرة: ۲۵۵]

خاص دهغه په اختيار كښي دي هغه څه چه په اسمانونو كښي دي او هغه څه چه په زمكه كښي دي، څوك دی، هغه كس چه سفارش او كړي په نيز دده، مگر دده په اجازه سره.

په دي ايت كريمه كښي الله تعالى دا خبر ور كړيدی، چه دټولو اسمانونو او زمكو او ټولو مخلوقاتو مالك صرف او صرف الله تعالى دی، نو لهذا ټول شفاعتونه هم دالله تعالى په اختيار كښي دي.

او دالله تعالى داجازت نه بغير هيڅوك شفاعت نشي كولاي، ځكه چه دالله تعالى سره هيڅوك شريك نشته دی، ټول دالله تعالى غلامان دي، او هر چه اهل دنيا (دنيا والا) دي نو دوي ديو بل سفارش كولاي شي په دنيا كښي^(۱).

(۱) اغائة اللهفان: (۲۰۳/۱-۲۰۴) وتفسير سعد: (۷۸).

هركله چه مصنف دا واضحه كړه، چه مخكني مشركان دشفاعت په اميد په شرك كښي واقع شوي وو، نو ددينه بعد يي دشفاعت اقسام بيان كړه، او دا وضاحت يي او كړو چه دشفاعت دوه قسمه دي.

❦ نارواه او ناجائز شفاعت: دا هغه شفاعت دی، كوم چه الله تعالى نفي كړيدی، او كفارو مشركينو او دهغوي پشان په دي امت كښي ناپوهه او بي علمه كسانو روا گرځولي دي^(۱).

ددي نارواه شفاعت تعريف مصنف رحمه الله داسي كړيدی، چه دا هغه شفاعت دی، كوم چه دغير الله نه وغوښتل شي، او همدارنگه دناجائز شفاعت تعريف داسي هم كيدي شي، چه ناجائز شفاعت هغه دی، كوم كښي چه دمشروع او جائز شفاعت دشرطونو نه هيڅ يو شرط نه وي. مصنف رحمه الله ددي شفاعت دنفي كولو لپاره په دي ايت كريمه سره استدلال كړی وو.

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْتَكُمْ مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ [البقرة: ٢٥٤]

ای ایمان والو خرچ کوي دهغي نه چه درکړيدي مونږ تاسوته مخکي ددينه چه رابه شي ورځ (دقيامت) نه به وي خرڅول په هغي كښي او نه دوستانه او نه به وي سفارش، او كافران دوي لوي ظالمان دي.

❦ مشروع او جائز شفاعت: ددي شفاعت تعريف مصنف رحمه الله

(۱) قاعده في التوسل والوسيلة: (۲۸۰).

داسي كړيدى، چه دا هغه شفاعت دى، كوم چه صرف دالله تعالى نه وغوښتل شي، بيا ددي شفاعت دوه شرطونه دي:

۱. دسفارش كونكى لپاره دالله تعالى نه اجازت.

۲. دچا لپاره چه شفاعت كيږي، دهغه نه دالله تعالى رضا كيدل، يعنى هغه به موحد وي، لكه ابو هريرة رضى الله عنه فرمايي: (أنه قال قيل يا رسول الله من أسعد الناس بشفاعتك يوم القيامة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لقد ظننت يا أبا هريرة أن لا يسألني عن هذا الحديث أحد أول منك لما رأيت من حرصك على الحديث أسعد الناس بشفاعتي يوم القيامة من قال لا إله إلا الله خالصا من قلبه أو نفسه). ابو هريرة رضى الله فرمايي، چه در رسول الله صلى الله عليه وسلم نه پوښتنه وشوه چه دالله رسوله صلى الله عليه وسلم دقيامت په ورځ ستا د شفاعت په سعادت سره څوك زيات مستحق (حقدار) دى، نبي كريم صلى الله عليه وسلم او فرمايل: اى ابو هريره زما دايقين وو، چه ددي متعلق به ستانه مخكي څوك تپوس ونكړي. ځكه چه دحديث متعلق ما ستا ډير حرص وليده اووره دقيامت په ورځ به زما په شفاعت سره، هغه كس دټولو نه زيات حقدار وي چاچه داكلمه دتوحيد (لا اله الا الله) په اخلاص سره وييل وي، يعنى خالص موحد وي.

د مصنف رحمه الله دا قول:

او په دي كښي دشفاعت كونكي اكرام او احترام وي، په دي جمله كښي دشفاعت دحكمت بيان دى، هغه داچه دشفاعت نه چه كومه

فائده حاصلېږي مثلاً گناهگاران داور نه راويستل او يا دجنتيانو درجي اوچتول، دا الله تعالى دشفاعت نه بغير هم كولاى شي چه گناهگاران داور نه راوباسي او دجنتيانو درجي اوچتي كړي، ليكن الله تعالى داسي نه كوي بلكه بعضي صالحينو ته، دشفاعت اجازه وركوي، په ديكښي دالله تعالى ډير لوي حكمت دى، هغه داچه په ديكښي دشفاعت كونكي اكرام او احترام وي، او ددي دوه صورتونه دي.

❁ ۱ دچاچه شفاعت كېږي، په هغه باندي دشفاعت كونكي فضيلت ظاهرول.

❁ ۲ الله تعالى په نيز باندي دشفاعت كونكي مرتبه او مقام ظاهرول (۱)

❁ دشفاعت متعلق يوه مسئله :

هغه داچه دهغه چا څه حكم دى، چه دنبي يا ولي وغيره نه صرف شفاعت غواړي؟ ددي دجواب خلاصه په لاندي څلور مقدماتو سره داسي ممكنه ده:

❁ ۱ چه شفاعت ددعا يو قسم دى.

❁ ۲ دشفاعت اختيار صرف دالله تعالى سره دى، لكه الله تعالى فرمايي: ﴿قُلْ لِلَّهِ السَّفْعَةُ جَمِيعًا﴾ ته ووايه اختيار دشفاعت الله تعالى لره دى ټول.

(۱) القول المفيد: شرح كتاب التوحيد: لابن العثيمين: (۳۴۵-۳۴۶).

❁ هرکله چه شفاعت دالله تعالی ملکیت دی، نو هغه صرف دالله تعالی نه غوښتل پکار دي.

❁ چاچه دالله تعالی نه بغیر دبل چانه دداسي څه طلب اوکړو چه په هغي باندي دالله تعالی نه علاوه بل څوک قادر نه وي نو دا مشرک دی، نتیجه داشوه چه د مخلوق نه شفاعت طلب کول شرک دی.

علامه سلیمان بن عبد الله ال الشيخ - رحمه الله - فرمائي: که دا اعتراض اوکړيشي، چه الله تعالی خو دشرک حکم په هغه چا کړیدی، کوم خلک چه ددي شفعاء (سفارشيانو) عبادت کوي، لیکن کوم خلک چه صرف ددوینه شفاعت طلب کوي، او ددوي عبادت نه کوي، نو لهذا دا شرک ندی.

❁ ددې شهبې جواب دادې:

چه دیو شخص صرف سفارشي جوړولو سره هم شرک لازمېږي، ځکه چه یو شخص سفارشي جوړول او شرک دواړه لازم او ملزوم دي.

لکه څرنګه چه شرک سره دالله تعالی توهین او گستاخي او بي احترامی لازم او ملزوم ده، او داحقیقت دی، برابره خبره ده چه مشرک یې مني او که نه.

لهذا دا سوال اصلا باطل دی، او په خارج کښي هیڅ وجود نلري، او دا هغه شهبه ده کومي ته چه مشرکینو په خپلو دماغو کښي ځاي ورکړیدی.

بلکه دعا عبادت او عبادت مغز دی، لهذا ددي (انبياء، ملائک، او نیکان بنده گانو) نه شفاعتونه غوښتل شرک دی، که څوک يي مني او که نه^(۱).

شيخ احمد بن عيسى - رحمه الله - فرمايي: الله تعالى دافرمايي دي چه ټول اقسام دشفاعت دالله تعالى په اختياركښي دي، نو چاچه دالله تعالى نه بغير دبل چانه شفاعت طلب كړو، نوگويا كه ده دداسي چانه شفاعت طلب كړو چه هغه نه ددي مالک دی، او نه دا اوري او نه څه وركولاي شي، او نه داهغه وخت دی، كوم كه چه شفاعت قبليري، او نه شفاعت كونكي، قدرت لري په شفاعت كولو باندي، مگر هغه څوك چه الله تعالى ورته اذن او اجازه وركړي او شفاعت يي قبول كړي، لهذا په دنيا كښي د مخلوق نه شفاعتونه غوښتل شرک عظيم دی^(۲).

د دوهم اصل او قاعدې د شرحي خلاصه :

 ۱) شفاعت او قرب الهي د حاصلولو په خاطر د غير الله عبادت كول د مشرکينو او كفارو دين دی.

 ۲) د بنده اورب په مابین كې سفارشي جوړول شرک او كفردی او دالله تعالى د ذات توهين او بي احترامی ده.

 ۳) د قبر پرستو دا دعوه چه په شفاعت سره دوي دالله تعالى د تعظيم اراده او قصد كوي ددينه هيڅ كله تعظيم نه ثابتيري بلکه دا دالله تعالى

(۱) تيسير العزيز الحميد: (۲۳۷).

(۲) الرد على شبهات المستغيثين بغير الله: (۴۷-۴۸) وفتاوی: (۲۴۱/۱-۱۶۰-۱۶۱).

توهين او بي احترامي ده ډير خلك ديو شخص دتعظيم قصد كوي ليكن په حقيقت كښي دهغه توهين او بي احترامي كوي.

۴ په قران كريم كښي دشفاعت دوه قسمه ذكر دي، يو نارواه او ناجائز شفاعت، او دوهم دشرطونو سره جائز او مشروع شفاعت.

۵ دمشروع او جائز شفاعت حكمت دادى، چه الله تعالى په دي سره دشفاعت كونكې فضيلت ظاهره وي او دهغي قدر او منزلت ښكاره كوي.

۶ چاچه د مخلوق نبي ياولي بزرگ وغيره نه شفاعت طلب كړو نو دا مشرك دى.

دریم اصل او قاعده

نبي کریم صلی الله علیه وسلم په هغه ټولو خلکو باندې غالبه شو، کوم چه په خپلو عبادتونو کښي متفرق وو، په دوي کښي بعضي خلکو دملائکو عبادت کولو او بعضي د انبياو صالحينو (نيکانو) او بعضو د ونو بتو او کابو عبادت کولو، او بعضو نمر او سپورمی ته سجدې کولي، نبي کریم صلی الله علیه وسلم ددي ټولو سره قتال (جنگ) او کړو او ددوي په مابین کښي هيڅ قسمه فرق ونکړو، لکه څرنګه چه الله تعالی فرمايلي دي:

﴿وَقَانِلُوهُمُ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾

[الانفال: ۳۹]

او جنگ کوي ددوي سره تر دي چه هيڅ شرک پاتي نشي، او دين ټول دالله تعالی لپاره شي.

دنمراو سپورمی دعبادت په باره کښي دالله تعالی فرمان دی:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ [فصلت: ۳۷]

او بعضي د دليلونو دتوحيد نه شپه او ورځ او سپورمی دي سجدې مه کوي نمرته او نه سپورمی ته او سجده خاص کوي الله تعالی ته هغه

ذات چه داښي پيدا کړيدي که چيري تاسو خاص هغه لره بندگي کوي. دملائکو دعبادت متعلق الله تعالى داسي فرمايي:

﴿وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّنَ أَرْبَابًا﴾ [ال عمران: ۸۰]

او اجازت نه درکوي تاسوته (نبي صلی الله عليه وسلم) چه او کښي ملائک او پيغمبران د بندگي حقدار. د پيغمبرانو او رسولانو دعبادت په باره کښي الله تعالى فرمايي:

﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَحْيَىٰ ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي إِلَهَيْنِ مِن دُونِ اللَّهِ﴾ [المائدة: ۱۱۶]

او کوم وخت چه اوبه وايي الله تعالى، اي عيسى ځوي دمریم، ايا تا ويلي دي خلو ته؟ او نيسي ما او مور څما د بندگي حقدار سيوا د الله تعالى نه.

دنيکان صالحينو بزرگانو دعبادت په باره کښي داسي فرمايي:

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ﴾ [الاسراء: ۵۷]

هغه کسان چه دوي ورته رامد د شه وايي، غواړي هغوي خپل رب ته نيزدي والی، چه کوم يو ددوي نه زيات نيزدي وي او اميد لري دوي درحمت دهغه او ويړه کوي د عذاب دهغه نه. د نو بو تو متعلق الله تعالى فرمايي:

﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّتَّ وَالْعُزَّىٰ ﴿١٩﴾ وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةَ الْآخِرَىٰ﴾ [النجم: ۱۹-۲۰]

ايا تاسو سوچ کړيدي، په حال دلالت او دعزی، او دمنات چه دريم يي روستو دی.

په حديث شريف كښي راغلي دي: عن أبي واقد الليثي أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لما خرج إلى حنين مر بشجرة للمشركين يقال لها ذات أنواط يعلقون عليها أسلحتهم فقالوا يا رسول الله اجعل لنا ذات أنواط كما لهم ذات أنواط فقال النبي صلى الله عليه وسلم: (سبحان الله هذا كما قال قوم موسى اجعل لنا إلهًا كما لهم آلهة والذي نفسي بيده لتركن سنة من كان قبلكم)^(۱).

صحيح. ابو واقد الليثي رضی الله عنه فرمائي: كله چه رسول الله صلى الله عليه وسلم حنين ته او تلو نو د مشركينو په يوه ونه باندي ورتيرشو، چه هغي ته بي ذات انواط ويله دي وني ته به مشركينو خپلي اسلحي اچولي، نو صحابه كرامو عرض او كړو اي دالله رسوله زمونږ لپاره هم ذات انواط ونه مقرر كړه، لكه څنگه چه د مشركينو لپاره ذات انواط ده، رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرمايل: سبحان الله! دا خو بعينه هغه خبره ده كومه چه دموسى عليه السلام قوم كړي وه، چه زمونږ لپاره هم يو معبود مقرر كړه لكه څرنگه چه ددي مشركانو لپاره معبودان دي، په هغه ذات قسم كوم دچا په په لاس كښي چه زما روح دى! چه تاسو به دمخكنو امتونو پوره تابعداري كوي.

ددريم اصل او قاعدي معنى او مفهوم: اكثر و عربو داسماعيل عليه السلام په دعوت باندي دابراهيم عليه السلام دين قبول كړى وو، او

(۱) سنن الترمذي: كتاب الفتن، باب: ماجاء لتركن سنن من كان قبلكم: ۲۱۸۰

د يو الله تبارك و تعالى عبادت يي كولو، او په دين ابراهيمي كښي داخل شوي وو، ليكن دوخت په تيريدو سره دا ابراهيم عليه السلام دين يي هير كړو او په شرك كښي واقع شول، او دگمراهۍ په هر كنده كښي حيران وو، بعضو دبتانو عبادت شروع كړو چه هغه په حقيقت د ملائكو، انبياو او دنيكانو عبادت وو، او بعضو د ونو بوتو او كڼو عبادت شروع كړو، دوي په همدي حال باندي وو، چه الله تبارك و تعالى خپل نبي محمد صلى الله عليه وسلم راووليږلو، او دا امر يي ورته او كړو چه ددي ټولو سره قتال (جنگ) وكړي بغير دفرق كولو نه په دوي كښي، ځكه چه دقتال (جنگ) علت هر قسمه شرك ختمول وو، او بل داچه بايد ټول دين دالله تعالى لپاره شي، او په همدي باندي ټول خلك راجمع شي.

امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولې بيان كړه؟ امام رحمه الله او دهغه ملگري په اصل دين يعني په خالص توحيد باندي قائم وو، او دي طرف ته يي دعوت وركولو، او ددي دعوت په خاطر يي دقبر پرستو مشرکانو په خلاف دقران قوي دلائلو په رڼا كښي دهغوي شرك ثابته وو. او ددي قبر پرستو جواب به صرف داوو، چه دا اياتونه خو دهغه چا په باره كښي نازل شويدي، كوم چه دبتانو عبادت كوي، نو تاسو څرنگه انبياء او بزرگان دبتانو سره برابره وي. ددي شېهي د جواب لپاره مصنف رحمه الله دا اصل او قاعده ذكر كړه چه دا خبره ښه واضحه شي.

چه درسول الله صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت كښي صرف دبتانو عبادت نه وو بلكه مختلف باطل معبودان وو، چه دهغوي عبادت

كيدلو، بعضي خلك داسي هم وو، چه دانبياو او ملائكو عبادت يي كولو، ليكن الله تعالى ددوي په مابين كښي هيڅ فرق ندی كړی، لكه مصنف رحمه الله فرمايي:

پوهه شه (الله تعالى دي تاته هدايت او كړي) چه دنيا دشرک نه ډكه ده، كومو خلكو چه بزرگانو ته د اعتقاد او محبت نوم ايښی دی، دا حقيقت به تاته په څلورو خبرو سره واضحه شي. او همدارنگه بعضي خلك دا وايي، چه دا اياتونه دهغه چا په باره كښي دي، چه دبتانو نه شفاعت غواړي، او مونږ خو د نيكانواو بزرگانو نه شفاعت طلب كوو، نو د الله تعالى په دي ارشاد باندي غور وركړه، اميد دی، چه ته به پوهه شي چه داخلک خومره ناپوهه دي درسول الله صلی الله عليه وسلم په دين باندي!

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ﴾ [الاسراء: ٥٧]

هغه كسان چه دوي ورته رامدد شه وايي^(١).

ددي اصل او قاعدي دوه مهم مضامين:

١ هر مشرک چه دغیرالله عبادت كوي هغه ته دقتال عمومي اعلان، برابره خبره ده كه دبت عبادت كوي، يا دولي بزرگ او كلښي بوتې وغيره، ددي دليل دا قول دالله تعالى دی:

﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كَلَهُ لِلَّهِ﴾

[الانفال: ٣٩]

(١) الدرر السنية: (١٦٠/١).

او جنگ کوي ددوي سره تر دي چه هيڅ شرک پاتي نشي، او دين ټول دالله تعالى لپاره شي.

وجه داستدلال: دقتال (جنگ) علت هغه دشرک وجو ددی، او دا دمشرکينو هر فرد ته شامل دی، برابره خبره که دبت عبادت کوي، يا دولي بزرگ او کلني بوتې وغيره.

❁ دني کریم صلی الله علیه وسلم دبعثت په وخت کښي مختلف باطل معبودان وو، چه بعضي دهغي نه په دي ډول وو.

❁ دنمر او سپورمی عبادت کیدلو:

ددي دليل دالله تعالى دا فرمان دی:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا سَجْدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾

[فصلت: ۳۷]

او بعضي د دليلونو دتوحيد نه شپه او ورځ او سپورمی دي، سجدي مه کوي، نمر ته او نه سپورمی ته، او سجده خاص کوي الله تعالى ته هغه ذات چه دا بي پيدا کړيدي، که چيري تاسو خاص هغه لره بندگي کوي.

الله تعالى او دهغه رسول عليه السلام چه کوم کفار او مشرکين د شرک په وصف سره متصف کړيدي، هغه دوه قسمه دي، دنوح عليه السلام قوم او دابراهيم عليه السلام قوم.

دنوح عليه السلام دقوم اصلي شرک هغه د بزرگانو په قبرونو باندې ودریدل او بيايي دهغو مجسمي جوړي کړي، او عبادت به يي ورله کولو.

او دابراهيم عليه السلام دقوم اصلي شرک هغه دنمر سپوږمۍ او دستورو عبادت کول وو، دي قسمه مشرکينو ته به يي صابئين ويل او دوي په عراق کښي وسيدل، لکه الله تعالی ددوي واقعه په سورت انعام کښي بيان کړيده، بيا دمشرکينو داعقیده قوم سبا ته نقل شوه کوم چه په يمن کښي اوسيدل، او دنمر عبادت به يي کولو، لکه الله تعالی په سورت نمل کښي ددي وضاحت کړيدی.

فائده: ابن القيم رحمه الله فرمايي: چه صائبين په لوي امتونو کښي يوامت دی، ددوي په باره کښي علماو کافي اختلاف کړيدی، په دي صابئينو کښي مؤمنان هم شته او همدارنگه کافران هم، لکه الله تعالی فرمايي:

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّٰئِرِينَ وَالصَّٰبِئِينَ مَن ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ [البقرة: ٦٢]

يقينا هغه کسان چه ايمان يي راوړي دی، او هغه کسان چه يهو ديان دي، او نصاری او صابيان، چاچه ايمان راوړو ددوينه په الله تعالی او په ورځ روستنی، او عمل يي اوکړو نیک په طريقه دپيغمبر پس دوي لره ثواب د عمل ددوي دی، په نیز درب ددوي، او نه به وي هيڅ ويره په دوي باندي، او نه به دوي غمژن شي.

د عربو په بتانو كښي يوبت وو، دهغه نوم (شمس) وو، ددي وحي نه هغوي به د عبد شمس نوم كښنوده، او همدارنگه (شمس) هغوي ديو معبود نوم هم گرځولى وو، او داهم ذكر شویده، چه دكانه قبيلي بعضي خلكو د سپوږمۍ عبادت هم كولو^(۱).

په يمن او شام كښي ډيرو خلكو د صايبانو دين اختيار كړى وو، او بيا د نوي نوي دينونو په راتگ سره د صايبانو دين ختم شو^(۲) نبي كريم صلى الله عليه وسلم د نمر دراختلو او پريوتلو په وخت كښي دلمانځه نه منع فرمايلي ده ځكه چه د مشركينو سره مشابهت راښيي، او د شرک زريعه او دروازه بنده شي، او همدارنگه نبي كريم صلى الله عليه وسلم ددي خبر ور كړيدى، چه نمر د شيطان د دوه ښكروپه مينځ كښي راخيژي او پريوځي، او په دي وخت كښي مشركين نمر ته سجدي كوي^(۳).

🌸 نبي كريم عليه السلام دبعثت په وخت كښي دملايكو عبادت:

د نبي كريم صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت كښي چه دكومو معبودانو عبادت كيدلو په هغوي كښي ملائكي هم وي، لكه دالله تعالى په دي قول كښي ذكرشو:

﴿وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّنَ أَرْبَابًا﴾ [آل عمران: ۸۰]

(۱) التحرير والتنوير: (۲۹۹/۱۱) - اغاثة اللفهان: (۲۰۳/۲).

(۲) الرحيق المختوم: (۴۶-۴۷).

(۳) مسلم: (۸۳۲).

او اجازت نه دركوي تاسوته (نبي صلى الله عليه وسلم) چه او كښي ملائڪ او پيغمبران د بندگي حقدار. او همدارنگه الله تعالى په بل ځاي كښي فرمايي:

﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَكَةِ أَهْوَلَاءَ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾
 قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِئِنَّا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ
 مُؤْمِنُونَ﴾ [سبأ: ٤٠-٤١]

او په هغه ورځ چه راجمع به كړي ټول، بيا به وايي ملائكو ته ايا دا هغه كسان دي چه تاسوله يي عبادت كوو، دوي به وايي پاكې ده تالره ته زمونږ واكداري، دا خلق نه دي مگر دوي بندگي كوله د پيريانو ډيرو ددوي په هغوي باندي يقين لرلو.

الله تعالى به د ملائكو نه تپوس كوي، چه ايا تاسو دي مشر كينو ته دا امر كړي وو، چه زمونږ عبادت كوي، ملائك به د الله تعالى ذوات پاكې بيان كړي چه د الله تعالى سره هېڅ قسم شريك نشته او وبه وايي چه دوپته شيطانانو دا امر كوو^(١).

پيريان د كفارو او مشر كينو سره خبري كوي او په بعضي كارونو كښي ورسره مدد كوي بيا مشر كين دا گمان كوي چه دوي د ملائكو عبادت كوي ليكن په حقيقت كښي دوي د پيرانو عبادت كوي^(٢).

(١) تفسير ابن كثير: (١٦٢/٣).

(٢) قاعده في التوسل والوسيله: (٣٩).

❁ نبي كريم عليه السلام دبعثت په وخت كښي دانبياو

عبادت:

د نبي كريم صلی الله عليه وسلم دبعثت په وخت كښي چه دكومو معبودانو عبادت كيدلو په هغوي كښي انبيا اورسلوان هم وو، لكه الله تعالى فرمايي:

﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ لِلنَّاسِ أُنخَدُونَ وَأُمِّي إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ [المائدة: ١١٦]

او كوم وخت چه اوبه وايي الله تعالى، اي عيسى څوي دمريم، ايا تا ويلي دي خلكو ته اونيسي ما او مور څما دبنديگي حقدار سبوا دالله تعالى نه؟

❁ نبي كريم عليه السلام دبعثت په وخت كښي د بزرگانو

عبادت او بندكي:

د نبي كريم صلی الله عليه وسلم دبعثت په وخت كښي د بزرگانو عبادت هم كيدلو، لكه دالله تعالى ارشاد دی:

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ﴾ [الاسراء: ٥٧]

هغه كسان چه دوي ورته رامدد شه وايي، غواړي هغوي خپل رب ته نيزدي والی، چه كوم يو ددوي نه زيات نيزدي وي، او اميد لري دوي درحمت دهغه او ويړه كوي دعذاب دهغه نه.

مصنف رحمه الله فرمايي:

د بعضي سلفو نه داسي نقل دي: بعضي قومونه داسي وو، چه د مسيح (عيسى عليه السلام) عزيز عليه السلام او دملايكو عبادت به يي كولو، نو الله تعالى ورته وفرمايل، چه دوي خو زما داسي بندگان دي لكه څرنګه چه تاسو زما بندگان يي، او دوي زما درحمت داسي اميد لري لكه څرنګه چه تاسو اميد لري، او دوي زما دعذاب نه داسي ويريري لكه څرنګه چه تاسو ويريري^(۱).

دعزيز عليه السلام په باره كښي دا اختلاف دى، چه آيا دا نبي دى او كه نه؟ ابن كثير رحمه الله فرمايي: چه مشهوره داده چه دا د بني اسرائيلو دانبياو نه يو نبي دى، او د داود عليه السلام سليمان عليه السلام او د زكريا عليه السلام يحيى عليه السلام په مابين كښي تير شوى دى، ددينه داخبره واضحه شوه، چه په دي ايت كريمه كښي دملائكو او انبياو دعبادت ذكر دى، او مصنف رحمه الله ددي دليل هم مخكښي ذكر كړيدى، او دا ايت كريمه مصنف رحمه الله ددي لپاره دلته ذكر كړيدى، چه دليل پيش كړي، په دي خبره چه مشركين دنيكانو خلكو عبادت اوبندګې كوي، نو ددي ايت كريمه دنيكانو خلكو په عبادت باندي څنګه استدلال كيږي؟

ددي ايت نه استدلال په دوه طريقو سره:

۱) ملائڪ او انبياء په ټولو مخلوقاتو كښي صالح او نيك مخلوق دى.

(۱) الدرر السنية: (۱/۱۴۵).

﴿۲﴾ عامه فقهي قاعده ده، چه په قران او حديث كښي اعتبار عامو الفاظو ته وي نه خصوصي سبب ته، پس دا ايت كريمه شامل دی، هر معبود من دون الله ته يعني هر هغه معبود ته چه دالله تعالى نه ما سوا دهغي عبادت او بندگي كيږي، او هغه دالله تعالى دتقرب ذريعه جوړه وي، او دهغي نه اميد او طمع كوي، نو په ديكيښي دانبياو نه علاوه نيكان خلك بزرگان وغيره ټول داخل دي، او همدارنگه د نبي كريم صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت كښي دپيغمبرانو نه علاوه دنورو نيكانويزرگانو عبادت هم كيدلو.

لكه نصارى د عيسى عليه السلام دمور (مريم عليه السلام) په عبادت كښي اخته شوي وو، لكه دالله تعالى فرمان دی:

﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يٰعِيسَىٰ ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ

دُونِ اللَّهِ ﴿ [المائدة: ۱۱۶]

او كوم وخت چه اوبه وايي الله تعالى، اى عيسى څوي دمريم، ايا تا ويلي دي خلكو ته اونيسي ما او مور څما دبنديگي حقدار سيوا دالله تعالى نه؟

او همدارنگه د (لات) عبادت هم كيدلو دا يو سپرى وو، چه حاجيانو ته به يي د ستوانو طعام وركولو، چه كله وفات شو نو دوي ورباندي يو مزار جوړكړو او عبادت به يي ورلره كولو،^(۱) دامعنى د ايت نه په تشديد (اللات) يعني په (ت) باندي شد ويلو سره ثابتيږي، او دا د عبدالله بن عباس رضی الله عنهما، قراءت دی.

(۱) تفسير ابن كثير: (۴/۲۵۵).

نبي كريم عليه السلام دبعثت په وخت كښي د كانو او

بو تو عبادت :

د رسول الله صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت كښي چه دكومو معبودانو عبادت كيدلو په هغي كښي كښي او بو تي هم شامل وو، لكه الله تعالى فرمايي:

﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ﴿١٦﴾ وَمَنْوَةَ الْآخْرَىٰ ﴿١٧﴾﴾ [النجم: ١٩-٢٠]

ايا تاسو سوچ كړيدى، په حال دلالت او دعزى، او دمنا ت چه دريم يي روستو دى.

دطائف په ښار كښي يو سپين تراشلى گټ وو او يو كور ورباندي جوړ شوى وو، او دا په چارديواري كښي ايښى وو، او پردي ورباندي غوړيدلي وې، گير چاپيره تري يو پراخه ساحه وه، اوداد طائف والاو په نظر كښي ډير محترم وو، او د ونو بو تو دعبادت دليل دادى، چه (عزى) ديوې وني نوم وو، چه يو كور ورباندي جوړ شوى وو، پردي ورباندي هم غوړيدلي وي او دكجورو په يو باغ كښي وه. (مرجع السابق) دونو په عبادت باندي حديث د ذات انواط په صراحت سره دلالت كوي، ځكه چه مشركينو (ديري وني) ته خپلي اسلحي اچولي او بركت به يي تري حاصلولو.

ددريم اصل او قاعدې دشرحي خلاصه :

د رسول الله صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت كښي چه دكومو معبودانو عبادت كيدلو نوهغه مختلف او متنوع وو، صرف په بتانو پوري

محدود نه وو، بلکه د انبياو اوصالحينو وغيره عبادت هم كيدلو، ددي وحي نه هغه اياتونه چه دشرك متعلق نازل شويدي نو هغه په خپل عموم باندي باقي دي، او هغه ټولو معبودانو ته شامل دي دكومو عبادت او بندگي چه كيږي بغير دالله تبارك و تعالی نه، همدارنگه ددوي له جملي څخه عبادت د نيكانو او بزرگانو هم دی.

❁ دالله تبارك و تعالی دعبادت نه علاوه دنورو معبودانو عبادت كونكو سره عموماً دقتال (جنگ) حكم دی، برابره خبره ده كه دامعبود ملائك وي كه نبي وي يا ولي بزرگ وغيره وي، بغير دالله تبارك و تعالی نه.

دقبر پرستو دمسلک رد کول او باطلول، ځکه چه قبر پرست مشرکین هغه ټول اياتونه چه دشرك متعلق نازل شويدي، خاص کوي دبتانو عبادت پوري، او کوشش کوي چه د بزرگانو عبادت جائز کړي، او داعقیده ددوي سراسر گمراهي ده.

څلورم اصل او قاعده

داوسنی دور مشرکین ډیر سخت دي په شرک کښي دمخکنې دوردمشركينو نه، ځکه چه مخکنو مشرکينو به د خوشحالی په وخت کښي د شرک ارتکاب کولو، او د پېرشاني او سختی په وخت کښي به بي صرف الله تبارک و تعالی ته رجوع کوله په اخلاص سره، او هر چه زمونږ د زماني مشرکان دي، نو دوي په هر وخت کښي که خوشحالي وي، او که سختي وي د الله تبارک و تعالی سره شرک کوي، لکه الله تبارک و تعالی فرمايي:

﴿فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ

إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ﴾ [العنكبوت: ٦٥]

هرکله چه دوي سواره شي په کشتی کښي رابلي دوي الله تعالی لره اخلاص کوي دهغه په بلنه کښي پس هرکله چه بچ کړي دوي لره اوچي ته دغه وخت دوي شریک جوړوي د الله تعالی سره.

د څلورم اصل او قاعدي معنی او مفهوم:

دا اصل او قاعده انتهایی واضحه او روښانه ده لیکن افسوس غم او فکر ددي خبري دی، چه څنگه دتولو نه غوره دین اسلام طرف ته خپل ځان منسوبه ونکي خلکو شرک د مخکنو مشرکانو د شرک نه ډیر زیات

دی، ځکه چې دوي په هر حالت كښي خوشحالي وي كه سختي دشرک ارتكاب كوي، اوهر چې مخكښي مشركان وو نو هغوي به په مشكلاتو تكليفونو اوسختو حالتونو كښي صرف اوصرف دعاگانې دالله تبارك وتعالی نه غوښتلي.

❁ ددې قاعدې مفهوم:

مصنف رحمه الله ددې قاعدې په په بيانولوسره خپل مقصد بيان كړوهغه داچې مصنف رحمه الله دايانول غواړي چې داوسني دور مشركين ډير سخت او زيات دي، په شرک كښي دمخكښي دورمشركينو نه.

❁ مصنف رحمه الله فرمايي:

چې زمونږ دزمانې مشركين د عهد نبوي دكفارو اومشركينو نه ډيرزيات مخكښي دي په شرک كښي، ځکه چې دنبوي عهد مشركينو او كفارو دملائكو اولياو بزرگانو نه دعاگانې غوښتلي، اود هغوي نه يې شفاعت او قرب الهي طلب كولو، ليكن هغوي دا اقرار كولو چې هرڅه دالله تعالی په اختيار كښي دي، اوپل داچې هغوي به صرف دخوشحالی په وخت كښي دشرک ارتكاب كولو، او چې كله به دتكليف اومشكل سره مخامخ شو نوبيا به يې صرف الله تعالی ته په اخلاص سره توجه كوله^(۱).

مصنف رحمه الله داهم واضحه كړه چې اوسني دور مشركين څنگه زيات دي په شرک كښي دمخكښي دوردمشركينو نه؟

(۱) الدرر السنية: (۱/۶۷).

ددي دوه وجهي دي:

❶ د مخکې زماني مشرکينو صرف دخوشحالی په وخت كښي د شرک ارتکاب کولو، او ملائکو او بزرگانو، بتانو ته متوجه کيدل.

❷ دمخکني زماني مشرکينو دالله تعالی سره دهغه مقرب بندگان شريکول، لکه انبياء، ملائک، او بزرگان شو، اويا هغه مخلوق چه دالله تعالی نافرمانی نه کوي لکه کښي بوتې وغيره شو، او هر چه ددي زماني مشرکين دي، دوي دالله تعالی سره هغه انسانان شريکوي، کوم چه دټولونه لوي فاسقان فاجران وي، حتی چه دوي ورباندي هم دا قرارکوي چه دا زنا کار او غله دي، او لمونځونه نه کوي^(۱).

بيا مصنف رحمه الله دقرانی ايت مبارکه نه دا استدلال اوکړو چه مخکنو مشريکينو صرف په حالت دخوشحالی کښي دشرک ارتکاب کولو، اويه سختيو کښي صرف الله تعالی ته متوجه کيدل. دالله تعالی ارشاد دی:

﴿فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ

إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ﴾ [العنكبوت: ٦٥]

هرکله چه دوي سواره شي په کشتی کښي رابلي دوي الله تعالی لره اخلاص کوي دهغه په بلنه کښي پس هرکله چه بچ کړي دوي لره اوچي ته دغه وخت دوي شريک جوړوي دالله تعالی سره.

(۱) كشف الشبهات: (۲۹-۳۰).

ابن كثير رحمه الله فرمايي. الله تعالى د مشركينو په باره كښي دا خبر وركړيدى چه هغوي به د تكليف او مصيب په وخت كښي صرف الله تبارك و تعالى ته متوجه كيدل او هيڅ قسم شرك به يي نه كولو، ليكن دا كار دوي هميشه ولي نه كولو، د محمد بن اسحاق رحمه الله نه نقل دي، چه د عكرمه بن ابى جهل رضى الله عنه بيان دى، كله چه رسول الله صلى الله عليه وسلم مكه فتحه كړه نو دا د مكه نه بهر ووت او تنبتيده كله چه په كشتى كښي سور شه ددي لپاره چه حبشي ته لاړ شي، نو د سمندر په مينځ كښي كشتى په چپو شوه، او په كشتى كښي سورو كسانو وويل، اى خلكو په اخلاص سره خپل رب الله تبارك و تعالى ته متوجه شي ځكه چه دهغه نه علاوه بل هيڅوك ددي مصيبت نه نجات او خلاصون نشي وركولاي عكرمه رضى الله عنه فرمايي: چه ما غور سوچ او فكر او كړو چه هر كله په سمندر كښي د الله تعالى نه علاوه بل هيڅوك د نجات او خلاصى والا نشته، نو په اوچه كښي هم د الله تعالى نه بغير بل هيڅوك نجات او خلاصون نشي وركولاي، بيا ما وويل: اى الله تعالى كه تا ماته ددي مصيبت نه نجات را كړو نو زه له تاسره دا وعده كوم، چه زه به خامخا ځم او خپل لاس به د محمد صلى الله عليه وسلم په لاس كښي وركوم، او هغه ډير مشفق او نرم زړى دى، بيا همغسي وشول^(۱).

د محمد بن عبد الوهاب رحمه الله د دور په تيريدوسره، او نوي دور په راتلوسره، او همدارنگه د مخكښي صورتحال د تيريدونه بعد آيا څوك دا

(۱) تفسير القرآن العظيم: (۴/۶۰۶).

کمان کولای شي چه شرکې عقايد ددغي خلکو په مرگ سره هم دفن شويدي او اوس شرکې عقايد نشته؟ نه هيرگيز داسي نده بلکه شرکې عقايد اوس هم شته، او دا يو داسي حقيقت دی، چه وضاحت او دليل ته ضرورت نلري، بلکه دا دروښانه ورځ په شان واضحه ده،

❁ څنگه به صحيح شي په دماغو کې يوڅيز

❁ روښانه ورځ چه هم محتاجه شي دليل ته

په اسلامي مملکتونو کښي دبعضي مقبرو او زيارتونو او همدارنگه د جشن ميلاد (پيدائش) په ليدلو سره به تاته ښه واضحه شي، چه ددي خلکو زړونه د مړوسره څومره ژور متعلق دي او دتکليف او پريشاني په وخت کښي ددغه مړونه مدد غواړي

❁ شکايت کوو الله ته ناشنایي ددين او دهی

❁ ورکيدل ددين په ماين د هغه چا

❁ کښي چه گرځي په ماښام او په صبا

❁ دين ناشنا راواپس شو دوباره

❁ لکه څنگ چه شروع شوی وو ناشنا

❁ بايد ودي ژاري ددين په باره

❁ علماء خاوندان دعلم او تقوی

دا د عامو حالت دی، او په دې خبره كښي تعجب نشته چه داسي خلك هم شته كوم چه دويته دابو جهل او ابولهب دين مزین او بنايسته كوي، او داسي وايي:

چاچه د نبي ياولي بزرگ په قبر باندي دعاجزی او تواضع مظاهره او كړه او دهغه نه يي وسيله طلب كړه نو داسي نه ويل كيږي چه دې شخص شرك او كړو او دغیرالله عبادت يي او كړو، ځكه چه صرف (ندا) (استغاثه) (خوف) او.

(اميد) ته شرعي عبادت نه ويل كيږي، اگر كه دلغت په لحاظ سره ديته عبادت وايي، خو ددعا ټول قسمونه عبادت ندی، مگر كه مونږ دوي (بزرگانو) ته اوازونه كوو په دې عقیده چه دوي د ربوبيت دصفتو مالكان دي^(۱).

آيا دا خبره ديو عام مسلمان كيدي شي علاوه لا داچه داسي شخص داخبره وكړي چه هغه دعلماو طرف ته منسوب وي؟ آيا (تواضع او عاجزي) (استغاثه) (خوف او اميد) او (دعا) شرعي عبادت ندی؟

آيا دا شخص نه پوهيږي چه دا عبادات قلبيه د ايمان اصول دي او ددين بنياد دی او د اعضاو جوارحو دعمل اساس دی او دا عبادات په ټولو مخلوقاتو باندي فرض دي كوم چه مكلف دي په اتفاق دعلماو سره؟ الله تبارك و تعالى فرمايي:

(۱) التندید بمن عدد التوحيد: (۲۵).

﴿ وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي
سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴾ [غافر: ۶۰]

وييل دي رب ستاسو حاجتونه غواړي زمانه زبه پوره كوم حاجتونه ستاسو يقينا هغه كسان چه لويې كوي دد عا زمانه زرده چه داخل به شي جهنم ته ذيلان به وي. په بل ځاي كښي الله تعالى فرمايي:

﴿ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِالْفِ مِنْ الْمَلَائِكَةِ
مُرْدِفِينَ ﴾ [الأنفال: ۹]

كوم وخت چه فريادكوو تاسو رب خپل ته، پس قبوله يي كړه دعا ستاسو چه زه امداد كوم ستاسو سره په زر (۱۰۰۰) دملائكونه چه راځي به يوبل پسي، او همدارنگه الله تعالى فرمايي:

﴿ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴾

[الكهف: ۱۱۰]

نوڅوك چه اميد لري دپيش كيدلو رب خپل ته نو عمل دي كوي دسنت برابر او شريك د نه جوړوي په بندگي درب خپل كښي هيچالره. په يو مقام كښي الله تعالى فرمايي:

﴿ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا إِن كُنتمُ مُؤْمِنِينَ ﴾ [ال عمران: ۱۷۰]

پس مه ويريري دهغوي نه او اويريري ځمانه ځكه چه تاسو مؤمنان يي. الله تعالى فرما يي دي:

﴿ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْئِرُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا
وَكَانُوا لَنَا خَشِيعِينَ ﴾ [الأنبياء: ۹۰]

يقينا دوي به وو چه كوشش به يي كولو په ټولو نيكو كارونو كښي او حاجتونه يي غوښتل زمانه مينه كونكي او ويره كونكي وو او وو دوي مونږ ته عاجزي كونكي.

دقبر برستو متعلق ددينه رشتنې خبره دبل چا كيدي شي؟ ډير كرتنه دانسان په زړه كښي يوخيژ پټ وي اودا انسان ورباندي نه پوهيږي او همدارنگه دانسان په زړه كې يوه مخفي عقیده وي او دا دهغې احساس نه كوي، ددې ښكاره مثال قبر پرست دي، كوم چه د خپلو حاجتونو دحاصلولو لپاره په قبرونوكې ددفن شوي مړوته درخواستونه كوي، او دي دفن شوي مړو ته داسي عاجزي كوي اوله دوينه دعاگانې غواړي، لكه څنگه چه الله تبارك وتعالی ته تضرع او عاجزي كيدشي، اوچه كله دوي ته څوك په دي باندي تنبيه وركړي، نو دوي وايي چه مونږ خو ددي مړو عبادت نه كوو، بلکه مونږ خو صرف له دوينه شفاعت او سيله طلب كوو، او ددوي په وجه باندي مونږ الله ته تقرب (نيزديكت) حاصلوو، ليكن په حقيقت كې ديو معبود عبادت لوي مظهر هغه دادی، چه بنده دهغه محامخ په ډيره عاجزی او تضرع سره ودرېږي، او دهغه نه مددونه غواړي،

ددي وچي نه دا قبر پرست په حقيقت كې ددي دفن شوي مړو بندگې كوي، ليكن دوي په دي حقيقت نه پوهيږي، او نه ددي احساس كوي، الله سبحانه وتعالی هيڅ يو داسي قوم نه خوشبخته كوي كوم چه دتكليف او مصيبت په وخت كښي دالله سبحانه وتعالی نه مخكې كښو او ونو بټو ته توجه كوي او دهغي نه حاجتونه تري غواړي.

تاسو خو سحر او ماښام دا وايي، چه دسلفو په تابعداري كښي هر قسمه خپردي، او دخلفو دبدعاتو په تابعداري كښي هر قسمه شر او فساد دي، نو ايا سلفو قبرونه چونه (پخول) ايا سلفو قبرونه الله ته وسيله كول، ايا سلفو در رسول الله صلي الله عليه وسلم قبر نه يا دصحابه كرامو دقبرونو نه حاجتونه غوښتلي دي، ايا په سلفوكښي چا در رسول الله صلي الله عليه وسلم يا دصحابه كرامو دقبرونو حاجتونه غوښتلي دي، ايا رفاعي، دسوقي، جيلاني، او بدوي، دالله تعالى په نيز باندي دانبياو رسولانو اوصحابه كرامونه، ډيرمقرب دي ايا رسول الله صلي الله عليه وسلم چه دتصويرونو او مجسمو جوړولونه منعه كړيده نو دا هسي لوبه او تماشه ده كه نه بلکه دامنه يي ددي وچي نه كړيده چه په دي امت كښي دجاهليت شرک واپس رانثي؟

په تصويرونو مجسمو او مزارونو قبرونوكښي څه فرق؟ هر كه چه داهريو دشرک باعث گرځي، او عقیده دتوحيد بربادوي^(۱).

دڅلورم اصل اوقاعدې دشرحي خلاصه

ددي دور اوزماني مشركان دمخکني دور دمشرکانونه ډير سخت دي په شرک كښي.

دقبرونونه مددونه غوښتل اودا قبرونه وسيله جوړول به ترهغي پوري باقي وي ترڅو پوري چه هغه خلک موجودوي کوم چه داخبري بنايسته کوي

(۱) النظرات لمصطفى المنفلوطي: (۸۱-۸۵).

او دي طرف ته دعوت وركوي، اوباطل دحق په جامه كښي خلكو ته پيش كوي.

دالله تعالى په فضل كرم سره د توحيد په كښي څلور بنيادي اصولو او قواعدو باندي مشتمله دارسالة اخر ته ورسیده.

والحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيد الأنبياء والمرسلين، نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين.

IslamHouse.com

www.IslamHouse.com [IslamHouse.com](https://twitter.com/IslamHouse.com) [IslamHouseEn](https://www.youtube.com/IslamHouseEn) [IslamHouseEn](https://www.facebook.com/IslamHouseEn)

For more details visit
www.GuideToIslam.com

contact us :Books@guidetoislam.com

Guidetoislam.org [Guidetoislam1](https://twitter.com/Guidetoislam1) [Guidetoislam](https://www.youtube.com/Guidetoislam) www.Guidetoislam.com

المكتب التعاوني للدعوة وتوعية الجاليات بالربوة

هاتف: +966114454900 فاكس: +966114970126 ص ب: 29465 الرياض: 11457

ISLAMIC PROPAGATION OFFICE IN RABWAH

P.O.BOX 29465 RIYADH 11457 TEL: +966 11 4454900 FAX: +966 11 4970126

د توحيد په وضاحت كښي څلور بنيادي اصول

دا كتاب دتوحيد باره كښي په ډيرو مهمو بحثونو مشتمل دی چه دتوحيد اهميت او دهغي حقيقت په كې ښه واضح شويدي.

IslamHouse.com

مرکزنا اصول
Osoul Center
www.osoulcenter.com

